

प्रधान सम्पादक
संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविर
४२५९११० (संघाराम विहार, ढल्को)

प्रकाशक र विशेष सल्लाहकार
भिक्षुणी धम्मवती
फोन: ४२५९४६६

सम्पादक
भिक्षुणी वीर्यवती
फोन: ४२५९४६६

सम्पादन सहयोगी
भिक्षुणी शुभवती

व्यवस्थापकहरू
चिनीकाजी महर्जन
फोन: ९८४१२५२६६२

ज्ञानेन्द्र महर्जन
फोन: ४२७५३७७, ९८४१३६६५१४

धुवरत्न स्थापित
फोन: ९८४१२६३३५५

सह-व्यवस्थापक
इन्द्रमान महर्जन
फोन: ९८४१४३४५७२

कार्यालय
धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी
धर्मकीर्ति विहार
श्रीघ: नघ:टोल
पोष्ट बक्स नं. ४९९२, काठमाडौं
फोन: ४२५९४६६

बुद्ध सम्बत् २५६२
नेपाल सम्बत् १९३९
इस्वी सम्बत् २०१९
विक्रम सम्बत् २०७५

विशेष सदस्य रु. २०००/-
वा सो भन्दा बढी
वार्षिक रु. १००/-
यस अङ्को रु. १०/-

धर्मकीर्ति
(बौद्ध मासिक)

THE DHARMAKIRTI

A Buddhist Monthly

19th FEBRUARY 2019

वर्ष- ३६ अङ्क- ११ सि पुन्हि फागुन २०७५

सत्य बोल्नु, क्रोध नगर्नु, र माग्न आउने व्यक्तिलाई अलिकति भएपनि दिनु। यी तीन काम गर्ने व्यक्तिले देवलोक जाने पुण्य आर्जन गर्दछ।

जो मुनी सधैं शारीरिक संयममा बसेर हिंसाले रहित हुन्छन्, त्यो अच्युत स्थानमा पुग्दछ, जहाँ पुग्दा शोक हुँदैन।

जो ब्यक्ति सधैं जाग्रत भएर रातदिन योगाभ्यासमा लाग्दछ, जसले निर्वाण (जन्म, मरण चक्रबाट मुक्ति) एक मात्रको अभिलाषा गर्दछ, उसको आश्रव र चित्तमल नष्ट हुन्छ।

हे अतुल। यो पुरानो कुरा हो, अहिलेको होइन। नबोल्ने व्यक्तिलाई पनि, धेरै बोल्ने व्यक्तिलाई पनि मितभाषीलाई पनि निन्दा गरिन्छ। यो लोकमा कोही पनि निन्दा रहित हुँदैन।

गृहस्थ व्यक्तिमा हुनुपर्ने चार असल गुणहरू

गृहस्थ जीवन यापन गरिरहेका व्यक्तिहरूले आफ्नो जीवन उन्नत र सुखमय बनाउनका लागि चार प्रकारका असल गुणहरूलाई आफ्नो दैनिक जीवनमा प्रयोग गर्न अनिवार्य रहेको विषयमा भगवान् बुद्धले सल्लाह दिनुभएको छ । यसलाई एक पटक नियालौं ।

१) पराक्रम र पुरुषार्थ (उत्थान सम्पदा)

खाना (बाँच्नका लागि), लुगा (शरीर रक्षा गर्नका लागि), घर अथवा बासस्थान (हावा, पानी, हुरी आदिबाट बच्नका लागि), औषधी (विरामी पर्दा रोगबाट बच्न सेवन र प्रयोग गर्नका लागि), शिक्षा (बहुश्रुत हुनका लागि र आफूलाई ठीक मार्गमा डोच्याउनका लागि) मानिसहरूलाई नभई नहुने आधारभूत आवश्यकताहरू हुन् । यी आवश्यकताहरू परिपूर्ति गर्नका लागि पसिना चुहिने गरी इमान्दारीपूर्वक मेहनत गर्दै कमाउनु पर्‍यो । अल्ल्ही व्यक्तिले उन्नति गर्न सक्दैन । कमाउनको लागि आफ्नो कार्यक्षेत्र र आफ्नो पेशाबारे गहन अध्ययन गरी राम्रो ज्ञान हासिल गर्न अत्यावश्यक छ । किनभने आफ्नो कार्यक्षेत्रमा दक्ष हुन नसकेसम्म उक्त काममा सफलता हासिल गर्न सकिंदैन । कार्यक्षेत्रमा सफल नभइकन आयआर्जन राम्रो हुन सक्दैन ।

कमाएको सम्पत्ति कुन क्षेत्रमा कसरी प्रयोग गर्ने त ?

- कमाएर ल्याएको सम्पत्तिले आफ्नो परिवार पालन पोषण गर्नुपर्दछ ।
- आफ्ना असमर्थ भाई बन्धुहरूलाई परेको बेला आफूले सक्दो सहयोग गरी उनीहरूलाई पनि

स्वावलम्बी बनाउने सत्कार्य गर्नु हाम्रो कर्तव्य हुनेछ ।

- गृहत्यागी शीलवान् सन्यासीहरूको भरणको लागि आफूले सक्दो दान दक्षिणा दिई पुण्य सञ्चय गर्नुपर्दछ ।
- समाजका अन्य अभावग्रस्त व्यक्तिहरूलाई यथासक्य दान दिई सहयोग गर्नुपर्दछ ।

२) सम्पत्ति सुरक्षा (आरक्षा सम्पदा)

- राज्यको नीति नियमहरूलाई मध्य नजर राखी राज्यलाई समय समयमा तिर्नुपर्ने दस्तुर तिरी आफ्नो कर्तव्य पालन गर्नुपर्दछ । जसले गर्दा कुनै पनि निरंकुश शासक वा शासन अधिकारीले सम्पत्ति जफल गर्ने मौका पाउने छैन ।
- चोर, आगो, पानी र अन्य दुष्ट व्यक्तिहरूको षडयन्त्रमा परी सम्पत्ति गुमाउन नपरोस् भनी सतर्क बन्दै सम्पत्ति सुरक्षा गर्न सक्षम हुनुपर्दछ ।

३) धनको उचित उपयोग (समजीविकता)

- आफ्नो आमदानीको स्रोत र क्षमता अनुसार मात्र खर्च गर्ने बानी बसाल्नु पर्दछ । आमदानी भन्दा खर्च बढि गर्ने बानी भएको व्यक्तिले धन सञ्चय गर्न सक्दैन । यसप्रकारका व्यक्तिहरू गरीबी र दुःखी जीवन बिताउन बाध्य हुनुपर्नेछ ।
- धन खर्च गर्नुपर्ने कार्यमा पनि खर्च गर्न नसकी कञ्जुस्याई गरी उक्त धन सञ्चय मात्र गरेर बस्ने व्यक्तिले पनि आफ्नो जीवन सुखमय बनाउन सक्दैन ।

त्यसैले भगवान् बुद्धले गृहस्थहरूलाई आफूले कमाएको सम्पत्तिलाई ४ भागमा विभाजन गरी यसरी खर्च गर्ने सल्लाह दिनु भएको छ, -

- क) दुईभाग आय आम्दानी गर्ने कार्यमा लगानी गर्ने ।
- ख) एकभाग दैनिक जीवनयापनको लागि छुट्टाई त्यसबाट केही रकम बचाई दानपुण्य कार्यमा खर्च गर्ने ।
- ग) बाँकी भएको एकभाग सम्पत्ति भविष्यमा भइपरिआउने (आपद-विपद, विरामी पर्ने आदि) बेलाको लागि छुट्टाउने ।
- ४) सत्संगत - (कल्याण मित्तता)

मानिसहरूलाई संगतले धेरै प्रभाव पारिराखेको हुन्छ । धेरैजसो मानिसहरू संगतको बसमा परिरहेका हुन्छन् भने केही मात्र मानिसहरू आफ्नो मनमा दरो रूपले गाडिएको संस्कारको बसमा परिरहेका हुन्छन् । यसको लागि समय समयमा आफू के कस्तो संगतमा परिरहेको छु भन्ने विषयमा सचेत र सतर्क भइरहनु अत्यन्त आवश्यक छ । राम्रो संगतले भाग्य उदय हुने मौका प्रदान गर्छ भने खराब संगतले नर्कतुल्य जीवन जीउन बाध्य बनाउँछ ।

हाम्रो जीवन सुखमय र सफल पार्नको लागि भगवान् बुद्धले दिनु भएको यी सुभावहरू कतिको उपयुक्त छ, जाँचबुझ गरी उक्त अमूल्य सुभाव पालन गर्नु नगर्नु आ-आफ्नो खुशीको कुरो हो । कसैको करकापमा परी यो नियम पालन गर्न जरुरी छैन । भगवान् बुद्धले जति पनि शिक्षाहरू हामी सामू पेश गर्नुभएको छ, ती सबै प्रकृतिका नियमहरू नै हुन् । प्रकृतिको अन्तरगत रहेका हामीले ती नियमहरू पालन गर्न सक्नु हाम्रो आफ्नै भाग्योदय हुने मौका हो । प्रकृतिको विरुद्ध जानु नै आ-आफ्नो दुर्दशा निम्त्याउनु हो । भाग्य र दुर्दशा छान्ने जिम्मा हामी आफैँमा निहित छ ।

बनेपा ध्यानकृटी विहार तथा मेत्ता सेन्टर (मैत्री केन्द्र) को लागि सहयोग

- १) भूमिबोल शाक्य, बनेपा बाट आफ्नो जन्मदिनको उपलक्ष्यमा रु. १५,०००/-
- २) साहित्य रत्न तुलाधर, असं, काठमाडौं बाट रु. २,०००/-
- ३) प्रेमज्योती शाक्य, बनेपाबाट रु. ५००/-
- ४) केशचन्द्र शाक्य, बनेपाबाट रु. ५००/-
- ५) निष्ठा तुलाधरबाट रु. ५००/-

धर्मकीर्ति विहारमा बुद्धपूजा र धर्मदेशना

क्र. सं.	२०७५ साल	बुद्धपूजा गर्नुहुने गुरुमांहरू	धर्मदेशना गर्नुहुने गुरुमांहरू
१	२०७५ पौष ३० गते सो मवार, अष्टमी	क्षान्तिवती	दानवती
२	२०७५ माघ १ गते, मंगलवार संक्रान्ति	त्यागवती	त्यागवती
३	२०७५ माघ ७ गते, सोमवार मिला पुन्हि	खेमावती	खेमावती
४	२०७५ माघ २१ गते, सो मवार अष्टमी	केशावती	केशावती
५	२०७५ माघ २१ गते, सो मवार औंशी	त्यागवती	मेत्तावती

मारका दश सेनाहरू

सयाजी उ बा खीन

(सयाजी ऊ बा खिनले म्यन्मामा सञ्चालन गर्नुभएको शिविरमा साधकहरूलाई दिनुभएको प्रवचन हो । बर्मी भाषामा दिनुभएको प्रवचनलाई पहिलो पल्ट अंग्रेजी भाषामा “विपस्सना जर्नल” मा प्रकाशित गरिएको थियो । त्यसैको हिन्दी अनुवादबाट यो साभार गरिएको छ ।)

साधकहरू, तपाईंहरू सावधान हुनुपर्छ, अटल हुनुपर्छ, धेरै कठिनाईहरू सामना गर्नु बाँकि छ ता कि ‘ अनित्य’ लाई आफ्नो अनुभवले बुझ्न सक्नु । यसको लागि धेरै मिहिनत गर्नुपर्ने हुन्छ त्यसैले यस कुरालाई म पटक पटक दोहोर्‍याउँदैछु । शिविरको दौरान यी कठिनाईहरू आउने गर्दछन् । मेरा गुरु सया तै जीको समयमा ध्यान गर्ने साधक-साधिकाहरूमा अनेक प्रकारका कठिनाईहरू आउने गर्दथे । कसैलाई के ध्यान गर्ने, के अनुभव गर्ने भन्ने कुरा नै थाहा हुँदैनथ्यो । जस्तो उनीहरूलाई टाउकोमा आफ्नो ध्यान केन्द्रित गर्नु भन्थो भने उनीहरू त्यहाँ के भइरहेछ थाहा पाउँदैनथे । त्यस्तै आनापानाको समयमा पनि कसै-कसैले नाक मुनि के सम्बेदना भईरहेछ थाहा पाउँदैनथे । स्वास लिंदा पनि आएको-गएको नै चाल पाउँदैनथे । कोही भन्थे शरीरमा केही अनुभव नै हुँदैन । तपाईंहरूलाई पनि यस्तो समस्या आउन सक्छ, कहिले काहीं सम्बेदना नै थाहा नपाउने र ध्यान केन्द्रित गर्न गाह्रो हुने अवस्था पनि आउन सक्छ ।

कसैले शरीरको अनुभव नहुँदा निर्वाण साक्षात्कार भएको ठान्छन् । यस स्थितिले भ्रम पैदा गर्छ, धोखा दिन्छ । यस्तो स्थितिमा आँखा खोलेर हेर्ने, तब खालीपन भाग्छ । यस्तो अवस्थाले, भ्रम, डर पैदा गर्दछ । हामी भित्र निहित मनका विकारहरू यसरी नै माथि आउँछ र त्यस समय अनित्यताको बोध भएमा विकार भाग्न थाल्छ । तर कहिले काहीं यस्तो जिद्दी हुन्छ कि यी जान चाहँदैन । यसको बदलामा अनित्यलाई भगाईदिन्छ । अनित्यको स्वभाव निर्वाणोन्मुख छ र यो अत्यन्त शक्तिशाली छ, त्यसैले मार यसको विरुद्ध युद्ध गर्दछ । पधान सुत्तमा मारका दश प्रकारका सेनाहरूको वर्णन गरिएका छन् । यसले ध्यान गर्न बाधा दिईरहेका हुन्छन्, ध्यान गर्न नै दिईदैनन् ।

१) मारको पहिलो सेना- इन्द्रियजन्य सुख भोग्ने इच्छा ।

कोही साधक ध्यान गर्न आउँछन् तर उनीहरूलाई निर्वाण-प्राप्ति गर्ने कुनै इच्छा हुँदैन । उनीहरू आफ्नो स्वार्थ सिद्ध गर्न आएका हुन्छन्, जस्तो कि “म गुरुजीको घनिष्ठ सम्पर्कमा पुग्नेछु, उहाँले उच्च ओहोदाका मानिसहरू चिनेका छन्, अनि मेरो प्रमोशन हुनेछ ।” यदि यस्तो लोभले ध्यान गर्न आएका छन् भने, उसले साधनाबाट कहिल्यै सफलता पाउने छैन । लोभ त गर्नु हुँदैन । जब विपश्यना सिकाउनको लागि गुरुसंग प्रार्थना गरिन्छ तब निर्वाण साक्षात्कार गर्नको लागि मलाई विपश्यना विधि सिकाउनु होस् भनेर प्रार्थना गरिन्छ । निर्वाण साक्षात्कारको लाई चार-आर्यसत्य बुझ्नु पर्ने हुन्छ तर तपाईंलाई यसबारेमा सुन्ने कुनै इच्छा नै छैन भने अथवा बुझ्न धेरै समय लाग्छ भने म के नै गर्न सक्छु र ?

(२) मारको दोस्रो सेना - शान्त तथा एकान्त बन-विहारमा बस्ने इच्छा नहुनु ।

हिजो कोही साधक शिविर छोडेर जाने तरखरमा थिए । सबेरै उठेर आफ्ना सामानहरू बाँधे । सबैजनाको सामूहिक साधना पछि जब गुरुजी चेकिंग गरिरहनु हुन्छ, तब शिविर छोडेर जाने विचार गरिरहेका थिए । लुसुक्क शिविर छोडेर जाने बसमा चढेर घर जाउँला र सामान लिन पछि आउँला भन्ने सोचेका रहेछन् । तर सौभाग्यवश, मैले अनायाश एक घण्टा अधिष्ठानमा बस्ने निर्देशन दिएँ तब त्यतिञ्जेल रहनु नै पर्ने भयो । विचरा साधक फस्यो, यत्तिकैमा अधिष्ठान बसेपछि त मार नै छोडेर भागे, अब उस्ले जानै परेन ।

भित्रको अशान्त र तुफानको कारण एकान्तमा, शान्त स्थानमा जब कसैलाई रहने इच्छा हुँदैन तब ऊ भाग्न चाहन्छ । कोही हामीलाई भनेर जान्छन् कोही सूचना नै नदिईकन भागेर जान्छन् ।

(३) मारको तेस्रो सेना - भोक ।

एकजना साधक शिविरमा भोक लाग्ला भनेर घरबाट खानेकुरा बोकेर आएको थियो । उसले साँभ नखाईकन बस्नै नसक्ने भन्न आए । मैले भने, ठीक छ ! तिमी खानु । दुई तीन दिन हेर्नु कि के हुन्छ ? म जबजस्ती गर्ने पक्षमा थिइँन । फलस्वरूप एकदिन पछि नै उसलाई

साँभ खान जरूरी लागेन ।

त्यस्तै अर्को साधकले मलाई भेटेर भने कि साँभ खाना खाएन भने विरामी हुन्छु । त्यसैले साँभ खाने अनुमति मागे र मैले अनुमति दिएँ कि यदि तिमीलाई आवश्यक छ भने खानु । दुई-तीन दिन ध्यान गरेपछि आफैलाई थाहा भयो कि खानाको आवश्यकता भएन । यदि ध्यानमा प्रगति भएको छ भने भोक लाग्ने छैन । भोक तब लाग्छ जब ध्यान ठीक प्रकारले हुँदैन । भित्रका कुनै विकार यस्ता हुन्छन् जस्को कारण भोक लाग्छ । तब भोकलाई रोक्नु नै सक्दैन । त्यसैले साधक जब ध्यानमा लाग्न थाल्छ तब उसलाई भोक नै हुँदैन ।

(४) मारको चौथो सेना - विभिन्न प्रकारको भोजन गर्ने इच्छा हुनु ।

यहाँ हामीले साधकलाई अनुकूल हुने भोजन नै पस्किरहेका हुन्छौं । भोजन पकाउनेहरू पनि खूब मिहेनत गरेर कुशल चित्तले पकाउँछन् ता कि यहाँका सबैले मीठो मानेर खाना खाउन् । जब हामी स्वादिष्ट र मसला दार भोजन खान्छौं तब के हुन्छ ? यसरी विभिन्न प्रकारका स्वादिष्ट भोजन खाँदा हाम्रो इच्छा भन बढ्छ, अर्भ स्वादिष्ट भोजन खाउँ जस्तो इच्छा हुन्छ । खानाको स्वाद नचाखिकन भोजन गर्नु त सम्भव छैन । यस्तो अवस्था त अरहन्त भएपछि आउँछ । यहाँ शिविरमा आउनुको मुख्य उद्देश्य त क्लेशबाट छुटकारा पाउनको लागि होइन र ? तृष्णाबाट छुटकारा पाउनको लागि होइन र ? यदि तपाईंले आँखा बन्द गर्नु भयो भने केही पनि देख्नुहुन्न तब तपाईंको मनमा कुनै दृश्य वस्तु हेर्ने इच्छा जागृदैन । त्यस्तै यो कुरा कानले सुन्ने काममा पनि लागू हुन्छ । यहाँ साधकहरूसंग टेप रिकर्डर, रेडियो आदि केही छैन, यहाँ कुनै गीत सुन्न पाइँदैन । त्यस्तै नाकले वास्ना दार सुँघ्ने कुरामा पनि लागू हुन्छ । यहाँ कसैले आफ्नो शरीरमा सेन्ट छर्केका हुँदैनन् त्यसैले सुगन्धको प्रति पनि लोभ अथवा तृष्णा जाग्न पाउँदैन । यहाँ त्यस्तो केही छैन जस्को कारण यहाँहरूको मनमा सुखद सम्बेदना बनाउँछ । तर जिब्रो त छ, भोजन गर्दा जिब्रो ले स्वाद त चाख्ने नै भयो । खाना खाएन भने मात्र जिब्रोले स्वाद थाहापाउँदैन । अब खाना पनि बन्द गर्नु त भएन, फेरि डाक्टर ल्याएर ग्लुकोजको इनजेक्सन दिनु पर्ने हुन्छ । अब स्वाद त खाना जिब्रोमा पर्ने वित्तिकै थाहापाउने भयो । त्यसैले स्वादिष्ट भोजन कम गर्न थाल्यो भने यस प्रतिको लोभ अथवा

तृष्णा कम हुन थाल्छ ।

किनकि तपाईं यहाँ तृष्णाबाट छुटकारा पाउनको लागि आउनु भएको हो, त्यसैले यहाँ हाम्रो कर्तव्य पनि तपाईंहरूको काममा सहयोग गर्नु हो, क्लेश निकाल्न सजिलो वातावरण निर्माण गर्नु हो, जस्को कारण कि तपाईंलाई क्लेश निकाल्न सहयोग होस् । तपाईं तृष्णा उखेलेर फ्याँक्न चाहनु हुन्छ, त्यसलाई हटाउन चाहनु हुन्छ भने हामी धेरै भन्दा धेरै स्वादिष्ट भोजन खाएर तृष्णा बढाउने कि तृष्णालाई नै हटाउने ? त्यसैले यहाँ शिविरमा साँभको भोजन दिइँदैन, यसको कारण तृष्णा कम गर्न तपाईंहरूलाई सहयोग हुनेछ । यस्तो व्यवस्थाले तपाईं र हामी दुबैलाई फाईदा नै हुन्छ । अब साँभको भोजनले निन्द्रा पनि धेरै आउँछ, साँभ खाइएन भने तपाईं आरामले ध्यान गर्न सक्नु हुन्छ । यदि तपाईं विहानको जलपान र एघार बजेको भोजन राम्ररी खानुभयो भने तपाईंको शरीरको आवश्यकता पूरा हुन्छ ।

(५) मारको पाँचौ सेना - अल्छीपन, निन्द्रा (थीनमिद्ध)

यसलाई यसरी बुझ्न सकिन्छ, बुद्धको प्रमुख शिष्य अग्रश्रावक महामोग्गल्लान पनि यसको शिकार थियो । कोही कोही बस्दा-बस्दै निदाउँछन् । जब म दश दिवसीय शिविरमा बस्न जाँथेँ, त्यसवेला एकजना बूढो साथी पनि म सँगै जाने गर्थेँ । सया तै जीको ध्यान केन्द्रमा जाँदा जब ध्यान हलमा ध्यान गर्न बसिन्थ्यो, उहाँ सँधै मेरो पछाडि बस्नुहुन्थ्यो, बसेको केही छिनमा नै घुर्न थाल्थ्यो, ठू-ठूलो आवाज निकालेर घुर्थेँ । यसरी बसी बसी घुर्ने मान्छे कम नै हुन्छ तर केही बेर घुरे पछि फेरि व्यूँभन्थे । यसैलाई थीनमिद्ध भनिन्छ । यसलाई हटाउन गाह्रो हुन्छ । जब स्मृति र संप्रजन्य तीखो हुन्छ तब सूक्ष्म हुन्छ तब निर्वाणको शान्त स्वरूप अनुभव हुन सक्छ । अथवा जब कुशल र अकुशल विच द्वन्द्व चल्छ तब यसको प्रतिक्रिया स्वरूप शरीरमा न्यानो पन बढ्न थाल्छ अनि साधक निदाउन थाल्छ ।

यदि तपाईंहरूलाई निन्द्रा लाग्न थाल्यो भने ठू-ठूलो स्वास लिनु । यसो गर्दा यस्तो संस्कार भित्रवाटै उखेलिन्छ र समाधि भंग हुन्छ । फेरि मनलाई नाकको मुनि केन्द्रत गर्ने र शान्त हुने प्रयास गर्ने । जब जब 'अनिच्च विज्जा' बलवान हुन थाल्छ तब मन र शरीरको सम्बन्धको अनुभव शरीरमा हुन थाल्छ, यसबाट अर्भ प्रज्ञा तीष्णा हुन जान्छ तब डबेका विकारहरू उप्केर

माथिल्लो सतहमा आउन थाल्छ। यसलाई प्रज्ञा पूर्वक हेर्न सकेन भने होस् हराउँछ र भ्रम पैदा हुन्छ। यस्तो तीष्ण प्रज्ञाले यस्तो गहिरो प्रहार गर्छ कि साधक ढलमलिएर प्रज्ञा गुमाउँछ। यस्तो अवस्थालाई साधकले बुझ्न सक्दैन र हतार-हतार आचार्यलाई भेट्न पुग्छन्।

यदि यस्तो अवस्था आयो भने यस्को सामना गर्ने दुई तरिका छन्— पहिलो त आफूलाई अझ बढी समाधिमा स्थापित गर्ने, दोस्रो आफूलाई अझ ताजा बनाउने, यस्को लागि उठेर बाहिर जाने। यसबाट जुन वेग हो, जुन तन्द्रा हो त्यो घट्छ। अब यस्तो अवस्थामा गएर सुत्ने होइन। पहिला पनि भनेको छु, जब संस्कार उप्केर माथि आउँछ, तब 'अनिच्च-अनिच्च' मात्र भन्ने हुँदैन, यसलाई दृढतापूर्वक अनित्यको भावना गर्नुपर्छ। 'अनित्य' लाई देखावटी रूपले भनेर हुँदैन, सम्बेदनाको अनित्य स्वभावलाई स्वयंले अनुभव गर्नुपर्छ। यदि तपाईंले यस्तो गर्नु भयो भने तपाईंको जीत सुनिश्चित छ।

(६) मारको छैठौँ सेना - एकलै बस्न नसक्ने र एकान्तमा डराउने।

कोही-कोही कोठामा एकलै सुत्न पनि डराउँछन्, साधकहरू कोठा बदलिरहन्छन् ता कि उनीहरूले अरु कोही संगै बस्ने साथी भेट्छन्। एकलै कोठामा बस्न डराउँछन्। एक पटक एकजना बर्मी महिला साधना गर्न आएकी थिइन्। ध्यान गर्दा कोठामा बत्ती बालिराख्नको लागि अनुमति माग्नु आईन्। मैले अनुमति दिएँ। यति मात्र होइन, ध्यान गर्दा शून्यागारमा उनी संगै कोही बसोस् भन्ने माग पनि राखिन्। उनी एकलै बस्नै सकिदैन थिई। जब एकलै बस्थिन्, उनको सारा शरीर डरले रातो हुन्थ्यो। शिविर सक्किएपछि उनले केही बुझे, राम्रो पनि लाग्यो। दोस्रो पटक शिविर आउँदा शून्यागारमा पनि एकलै ध्यान गर्न सक्ने भई। उनी प्रत्येक महिना दश दिन ध्यान गर्न आउँछिन् यसबाट उनलाई धेरै लाभ भयो। डराउने, भयभीत हुनेमा उनी अग्र थिइन् तर ध्यानको अभ्यासले ती भागेर गए, यस्तो हुनु राम्रो होइन र ?

(७) मारको सातौँ सेना - विचिकित्सा, संदेह, शंका

साधकहरूलाई चिन्ता हुन थाल्छ कि यो ध्यान-भावना सफल हुन्छ कि हुँदैन, मलाई लाग्छ, प्रायः सबै साधक-साधिकाहरूमा यो चिन्ता हुन्छ। मूख्य कुरा त यही कि अकुशललाई जरैसम्म हटाउने प्रयास गर्नुपर्छ। यही मूख्य कुरा हो।

(८) मारको आठौँ सेना - घमण्ड अर्थात् अहंकार।

जब ध्यान भावना सफल हुँदै जान्छ, ध्यानमा प्रगति हुँदै जान्छ, तब मनोविकार घट्दै जान्छ, विकार हरूको शक्ति क्षीण हुन थाल्छ, तब कसै-कसैलाई घमण्ड आउँछ, उत्तेजना आउँछ। अरूले सायद राम्ररी ध्यान गरेको छैन होला, मेरो जस्तो राम्रो ध्यान भएन होला, सायद म उनीहरूलाई सेवा गर्न सक्छु आदि विचारहरू आउन थाल्छ। यो कुरा मेरो अनुभवको आधारमा भनिरहेको छु। धेरै समय अगाडि जब मैले यो जग्गा ध्यान केन्द्र स्थापनाको लागि, किनेको थिएँ, त्यतिबेला यहाँ ध्यान गर्ने कोठा बनेको थिएन। दश फीट लामो र दश फीट चौडाई भएको एउटा भूप्रो थियो। हामी त्यहीं बसेर छलफल गर्दथ्यौं। एक दिन एकजना साधक ध्यानबाट निस्केर आफ्नो लुंगी माथि तान्दै देखाउन थाल्यो कि "हो यहाँ हेर" उस्को खुट्टा तिर घाउ जस्तो पाकेको थियो मानौं कसैले चिथोरेको जस्तो। भित्रको संस्कार यस्तो जबरजस्त थियो कि भित्र-भित्र पाकिरहेको थियो। उस्ले भन्न थाल्यो, "हेर भित्र विकार यस्तरी उपकेर आउँछ, तपाईंहरू पनि मिहिनात गर्नु, परिश्रम गर्नु।" ऊ घमण्डकासाथ भनिरहेका थिए कि "म ठीक तरिकाले विपश्यना गरिरहेको छु, यिनीहरू ठीक तरिकाले गरिरहेका छैनन्।"

उनी फुटबल खेलाडी थिए, छिट्टै रिसाउने बानी थियो, कसैलाई हान्नु-हिर्काउनु प्यो भने सबै भन्दा अगाडि सर्थे। यस्तो रिसालु व्यक्ति जस्को शरीरमा गर्मी धेरै हुन्छ, संस्कार उप्केर आउँदा शरीर फाटेर निस्कन्छ। दोस्रो दिन उसलाई ध्यान गर्न गाह्रो भयो। शरीरमा कतै सम्बेदना थाहा पाउन सकेन तब आचार्यलाई भेट्न आए। त्यसैले म यही भनिरहेको छु कि अरूलाई उपदेश नदिनु। यदि केही सोध्नुनै छ भने म संग सोध्नु। यदि केही भन्नु छ भने आचार्यलाई गएर भन्नु।

यहाँ अरूको उदाहरण यसैले दिइरहेको छु कि तपाईंहरू पनि घटनालाई राम्ररी बुझ्नु, प्रकृतिको स्वभावलाई राम्ररी बुझ्नु, अलग-अलग चिजको स्वभावलाई राम्ररी जान्नु।

(९) मारको नवौँ सेना - आचार्यको लाभ सत्कार

आचार्यहरूलाई खूब लाभ-सत्कार हुन्छ, यसैको कारण घमण्ड आउने गर्छ। यसलाई रोक्नु पर्छ। यति धेरै दान दक्षिणा, यति धेरै लाभ, सत्कार पाउँदा कस्लाई

घमण्ड नआउला ? तर आफ्नो रक्षा आफैले गर्नुपर्छ, यही आफूलाई सावधान गर्नुपर्छ ।

यहाँ यस एकाउन्टेन्ट जनरलको अफिसमा ध्यान सिकाउन थालेको छु । यहाँका कर्मचारीहरूले फुर्सदको समयमा ध्यान गर्न पाउनु भन्ने यसको उद्देश्य हो । तर यहाँका कर्मचारीहरू थोरै छन् । यो ध्यानको कार्यक्रम धन कमाउनका लागि होइन, धर्म सिकाउनको लागि हो । यस कार्यालयका कोही पनि कर्मचारी जस्ले दश दिन साधना गर्छ ऊ यसको सदस्य बन्दछ, दश दिन बस्नु नै सदस्यताको फीस हो । राम्रो होइन र ? सदस्य बन्न केही दिनु पर्दैन, एक पैसा नि लाग्दैन केवल राम्ररी ध्यान गर्नुपर्छ । अभ्यास गर्दै रहनु, अभ्यास गर्न चाहिँ छोड्नु हुँदैन । हामी पनि त्यही अभ्यास गरेर यहाँसम्म पुगेका हौं । यो काम रूपियाँ पैसाले गर्न सक्दैन । धर्मले यस्तो गरेको हो । हाम्रो विश्वास धर्मको प्रति छ, जहाँसम्म पैसाको प्रश्न छ त्यो त हामीसंग छैन ।

यो केन्द्र मेरो होइन । ऊ वा खिनलाई यो केन्द्र उस्को हो भनेर घमण्ड गर्ने कुनै ठाउँ छैन । यो केन्द्र एकाउन्टेन्ट जनरल कार्यालयका सबै कर्मचारीहरूको हो, जस्ले विपश्यना साधना गरेका छन् । यदि उनीहरूले मलाई यहाँबाट निकाल्यो भने मैले यो ठाउँ छोड्नु पर्छ । ठीक कुरा हो नि ! म यसको मालिक होइन, यो मेरो होइन । मलाई नियुक्त गरेर ल्याईएको हो, हरेक वर्ष नियुक्त गरिन्छ, तब नै म यहाँ आउन पाउँछु । यदि म भन्दा सही अरू मान्छे भेटियो भने मेरो यहाँ आउने कार्यकाल समाप्त भयो । अथवा यहाँका केही सदस्यहरूले मलाई मनपराएन भने पनि मैले छोड्नु पर्छ । म यहाँको मालिक होइन, स्वामी पनि होइन ।

(१०) मारको दशौं सेना - कुनै मिथ्या धर्मको अनुसरण गर्नु

दान दक्षिना धेरै पाउन कुनै भूठो तथा नयाँ धर्मको स्थापना गरिन्छ । एउटाको धेरै प्रशंसा गरिन्छ, अर्कोको निन्दा । त्यसैले अरूको निन्दा गर्नुको कुनै अर्थ नै छैन, चाहे अरूले हाम्रो वारेमा जेसुकै भनुन्, आफूले अरूको निन्दा नगर्ने, कुरा सही हो नि ? कसैलाई धेरै भन्दा धेरै शिष्य बनाउने इच्छा हुन्छ, ता कि आफूलाई धेरै भन्दा धेरै दान दक्षिणा प्राप्त होस् । त्यसैले उनीहरू त्यही सिकाउँछन् जो शिष्यहरू चाहन्छन् । मिथ्या शिक्षा सिकाउँछन् । सद्धर्मको कुरा सिकाउँदैनन्, त्यस अनुसारको

साधना गराउँदैनन्, त्यस अनुसारको काम गर्दैनन् । यही मारको दशौं सेना हो ।

धर्मले दुःखलाई मिटाउँछ, शोकलाई मिटाउँछ र सुख प्रदान गर्दछ । यस्तो सुख कस्ले दिन्छ ? यो बुद्धले दिँदैन । यो तपाईं भित्र रहेको जागृत अनित्य विद्याको ज्ञान हामी सँधैँ गरिरहन सक्ौं, अनित्यताको दर्शन प्रतिक्षण भईरहोस्, यसको निरन्तरता छुट्न नपावस् । यसको अभ्यास कसरी गर्ने त ? शील भंग नगर्ने, भूठो बोल्नुबाट बच्नु पर्छ- त्यसको कारण शील छिट्टै विग्रीन्छ । मलाई अन्य चारवटा शीलभन्दा भूठो बोल्ने प्रति अति डर लाग्छ, यसले शीलको आधारलाई अति कमजोर बनाउँछ । जब शील कमजोर हुन्छ, तब समाधि पनि कमजोर हुन्छ । सत्य बोल्ने अनि नियमित समाधिको अभ्यास गरियो भने प्रज्ञा पुष्ट हुँदैजान्छ । आफ्नो शरीरमा के भईरहेको छ यस प्रति सजग भईरह्यो भने अनित्यताको प्रकृति स्वाभाविक रूपले प्रकट हुनथाल्छ ।

मेरा पुज्यवर गुरु सया तै जीले भन्नु भएको थियो “निरन्तर बडो जोडले प्रकम्पन हुनु, अस्त-व्यस्त हुनु, टुक्रा-टुक्रा भएर फुट्नु, पोल्नु, शरीरको विनाश हुनु यी सबै अनित्यताको लक्षण हुन । यो शरीर नित्य रूपले परिवर्तित भईरहन्छ, बदलिरहन्छ । ‘नाम’ चित्तले शरीरको यो निरन्तर भईरहेको परिवर्तित स्वभावलाई थाहा पाईरहेको हुन्छ । जब रूप बदलिएर समाप्त हुन्छ तब ‘नाम’ जस्ले यसलाई महसूस गरिरहेको छ त्यो पनि परिवर्तित हुँदै समाप्त हुन्छ । नाम र रूप दुबै अनित्य नै हुन् । यस अनित्यताको बोध सँधैँ भईरहनु पर्छ, यसको जानकारी निरन्तर भईरहनुपर्छ ।

टाउकोको माथिल्लो भागमा मनलाई केन्द्रित गर्ने र त्यसलाई विस्तारै शरीरको तल्लो भागमा फाँदै लाने, टाउकोबाट निधारमा, मुहारमा, घाँटीमा, काँधहरूमा, काँधबाट दायाँ हात - बाँया हातमा मन केन्द्रित गर्ने । मन जहाँ-जहाँ लग्यो त्यहाँ-त्यहाँ भईरहेको सम्बेदनाहरू महसूस हुन्छ, जस्तो कि टर्चले शरीरको भागहरूमा जहाँ-जहाँ देखायो गर्मीपन महसूस हुँदै जान्छ । किन कि शरीर भित्र केही बलिरहेको छ, नष्ट भईरहेको छ । शरीर भित्रका जुन अणु-परमाणुहरू छन् तिनीहरूको स्वभाव नै त्यही हो । अति सम्बेदनशील भएर यसलाई अनुभव गर्नुपर्छ । चित्त एकाग्र गरि यसलाई हेरियो भने तपाईं पनि देख्न सक्नुहुन्छ ।

एकपटक ध्यानको अभ्यास गर्न जानियो भने, साधक सावधान भएर विपश्यना ज्ञानको आधारमा हेर्न थाल्दछ। तब जति पनि मनोविकार छन् ती अधिक समयसम्म टिक्न पाउँदैन। तिनीहरू निकलिनु पर्ने नै हुन्छ, जब विकारहरू निकलिँदै जान्छ, तब व्यक्ति स्थिर हुन्छ, संयमित हुन्छ र असल जीवन जिउन योग्य हुन्छ।

अब यो काम कति समय सम्म गर्नु पर्छ? तबसम्म कि जबसम्म अनित्यता को दर्शन गर्दै अनेक जन्ममा संचित पुराना सबै कर्म-संस्कारहरू जरादेखि नै उखेलेर समाप्त होस् यो अभ्यास निरन्तर गर्दै रहनु पर्छ।

त्यस अवस्थामा व्यक्ति स्रोतापन्न हुन्छ। स्रोतापन्न, त्यो अवस्था हो जहाँ पहिलो पटक निर्वाणको साक्षात्कार हुन्छ, पहिलो पटक निर्वाणको मार्गमा डुबुल्की लगाएर आर्य-पुद्गल बन्दछ। यो अवस्था सजिलै प्राप्त हुने होइन।

निर्वाणको अन्तिम अवस्थामा अनेक जन्ममा संचित सम्पूर्ण संस्कार क्षीण हुन्छ। यो त धेरै टाढाको कुरा भयो, यसको प्राप्तिको लागि के तपाईं प्रयत्न गर्न चाहनु हुन्छ ता कि निर्वाणको एक भिक्को भएनी अनुभव होस्। यदि निर्वाणको अनुभव मरेपछि मात्र हुने भए यी विदेशी साधकहरू यो विद्याको अभ्यास गर्दैनन्। उनीहरूले यस्को स्वाद थाहापाइसकेका छन्, त्यसलाई मन पराएका छन्, त्यसैले नै उनीहरू टाढा-टाढाबाट यहाँसम्म आउने गर्दछन्। उनीहरू आफ्ना परिवार तथा साथी-भाईहरूलाई यहाँ विपश्यना ध्यानबाट प्राप्त सुख र शान्ति पाउने अभ्यास गर्न पठाउँछन्। यस्तो किन भयो? किनकि उनीहरूले धर्म रसको स्वाद लिएका छन्। त्यसैले एउटा महत्वपूर्ण कुरा यो कि धर्मको रस स्वादलिनको लागि आचार्यको पनि आवश्यकता हुन्छ। त्यस्तै साधकको

परिश्रम पनि त्यत्तिकै आवश्यक हुन्छ। यसै रसलाई धर्म रस भनिन्छ, जुन सबै भन्दा उत्तम रस हो।

यस रसलाई पाउनको लागि कठिन परिश्रम गर्नुपर्छ। जस्तो राजाहरूले सांसारिक सुखको आनन्द भोग्छन्, देवताहरूले दिव्य सुखको आनन्द भोग्छन्, ब्रह्माले ब्रह्मान्दको सुख भोग्छन्। त्यस्तै बुद्ध तथा अरहन्त व्यक्तिहरू पनि त्यस धर्म-रसको स्वाद लिन्छन्, जुन उहाँहरूले प्राप्त गर्नु भएको छ। तपाईंहरू पनि धर्म रस नपाउञ्जेलसम्म कठिन परिश्रम गर्दै रहनुस्। तर अतिमा गएर परिश्रम गर्ने होइन, मध्यम मार्ग अपनाउनुस्। कार्यक्रम अनुसार नै काम गर्नुहोस्। जुन कामको लागि समय निर्धारित गरिएको छ, त्यसै अनुरूप गर्नु, अत्यन्त सावधानी पूर्वक प्रयत्न गर्नु। सबैको मंगल होस्!

साधु! साधु!! साधु!!!

(साभार- 'विपश्यना' २०७५ मंसिर, वर्ष ३३, अङ्क ८)

सपुत सन्तान

लेलिन शाक्य

सपुत सन्तान जन्म बीम्ह

मां खः धात्थे लक्षणम्ह

सपुत सन्तान जन्म बीगु नं

मांया खः तः धंगु धर्म

न्हयाक्व हे दःसां कपुतपिं छुयायूत?

सपुतम्ह छम्ह दयवं गाः

नित्य मांया सेवा याइम्ह

मामं याःगु गुण लुमंकाः

गन जन्म जुइ सपुत

खः व मांया गौरव

तइ सुनां इज्जत कन्हे

खः वहे खः पौरख

द्यं जुयाः वन गुम्हं सपुत

गुम्हं देशया विभुति जुयाः

शहीद जुयावन गुम्हं

थःगु हिया बलिदान बियाः।

बुद्ध सम्बन्धी केही जानकारीहरू -

★ राजकुमार अजातशत्रु स्वार्थी भिक्षु देवदत्तको संगतमा परेर खराब भएको थियो। देवदत्तले उस्काएकोले नै उसले आफ्नो बुवा विम्बिसार लाई बन्दी बनाएर मारेर राज्य हातमा लिएका थिए।

★ अजातशत्रु बुद्ध परिनिर्वाणको ८ वर्ष अघि मगधको सिंहासनमा बसे। उसले ३२ वर्षसम्म राज्यगरिसकेपछि, छोरो उदयभद्रले उसलाई मारेका थिए।

(साभार- बौद्ध दर्पण)

स्वार्थी बन्नु हुँदैन

- भिक्षुणी धम्मवती

मानिसहरू बढी स्वार्थी बन्नु हुँदैन स्वार्थ पुरा गर्न खोजेमा एकातिरबाट नाफा भए जस्तो देखिएता पनि अर्को तिरबाट नाश गराएर बस्नु पर्ने हुनु सक्छ। स्वार्थ पुरा गर्नमा मात्रै पनि लाग्नु हुँदैन। आफ्नो स्वार्थमात्रै पुरा गर्न खोजेमा के हुन सक्छ भन्ने बुझाउन पहिले घटिसकेको एक कथा प्रस्तुत गर्दछु-

एकादेशमा एक जना धेरै धनाढ्य साहु थियो। उसका दुई जना छोरा थिए। उसका छोराहरू दुई जना दुईतै स्वभाव र तालका रहेछन्। जेठो छोरो खुब दयावान र धर्मात्मा थियो। कान्छो चाहिं खुब निर्दयी र स्वार्थी थियो। छोराहरू दुई जना दुईतै स्वभावका हुनाले बाबु चाहिंलाई आफू मरिसके पछि आफ्नो धन सम्पत्ति एकजनाले मात्रै छल गरेर लेला भन्ने पीर र चिन्ता थियो। त्यसैले जे चीज किने पनि दुई दुईटा किन्ने गर्दथ्यो, पछि गएर स्वार्थी कान्छो भाईले राम्रो चाहिन्छ भन्ने ठाउँ नपाउने गरी, कसैले बढी लिन नपाउने गरी सकेसम्म मिलाएर आमा बाबु दुबै परलोक भए। छोरा दुई जना मात्रै बाँकि रथ्यो।

आमा बाबु परलोक भैसके पछि जेठाले स्वार्थीभाईलाई चित्त बुझाउनै सकेन। त्यसरी चित्त बुझाउन नसकिने भएपछि दाजुले भाइलाई भन्यो- “भाइ, तिमीलाई मैले चित्त बुझाउन सक्दैन। म अलग्ग बस्छु, स्वार्थीहरूलाई जति दिए पनि चित्त बुझ्दैन। मलाई पनि परिवार पाल्नु छ।” भनेर अलग्गै बस्न गयो। भएको धन सम्पत्ति, घर, जग्गा आदि सबै बाँडे। गाउँ गाउँमा दिइ राखेको ऋणको पैसा मात्रै बाँकि रथ्यो। त्यसैले हामी दुबै मिलेर एकपल्ट बुबाले ऋणमा दिइराखेको पैसा उठाउन जाऔं। तिर्नसक्नेहरूले व्याज मात्र भए पनि तिर्नेछन्। अनि उठाउन बाँकि जम्मै बाँडेर आउँला। तिम्रो भागमा परेको तिमी नै लिन जाउ। मेरो भागको मै लिन जान्छु। अहिले एक चोटिलाई हामी सँगै जाऔं भनेर दाजु भाइ दुबै हिँडे। गाउँ गाउँमा डुलेर पैसा उठाई दाजु चाहिंको रूमालमा पोको पारे। घर पुगे पछि बाँडेर लिउँला भनेर दाजु चाहिं दुक्क बसे। बाटोमा खानलाई भनेर गाउँमा बस्ने नाता कुटुम्बहरूले उनीहरूलाई खाना

पनि दिएर पठाए। अनि दुबै दाजुभाई एउटा नदिको किनारमा पुगे। उनीहरूको घर जान डुङ्गामा बसेर नदि तर्नु पर्ने रहेछ। डुङ्गा थिएन। डुङ्गा नल्याए सम्मन् खाना खान सिध्याऔं भनेर खानाको पोको फुकालेर दुबैले खाए। तर भाई चाहिंले खाना निल्नै सकेन। उसको मनमा एउटै चिन्ता थियो- “कसरी त्यो दाजुले ल्याएको धनको पोको आफू एकलैको हातमा पार्न सकिएला। दाजुले दिंदा त आधी आधी मात्रै दिनेछ। धन सबै आफ्नो गर्नलाई के उपाय गर्नु पर्ला ?” भनेर योजना बनाइ राख्यो। त्यही मात्रै चिन्ताले पीर लिई राख्यो। त्यसैले, उसले मलाई भोक छैन दाजु भनेर यताउता केहि पाइन्छ कि भनेर खोज्न गयो। त्यहाँ एकातिर माटोको घ्याम्पो एउटा फुटेको मिल्काइराखेको देखेर उसले सोच्यो- “अब चाहिं बेस हुने भयो।” त्यो घ्याम्पोका टुक्राहरूलाई पैसा जस्तै चक्का चक्का बनाई ती जम्मै पैसा पोको पारेको रूमाल जस्तै देखिने अर्को रूमालमा पोको पायो। त्यो पोको पनि पैसाको पोको जत्रो पायो। अनि त्यो पोको आफ्नो लुगा भित्र छोपेर ल्यायो। दाजुले केहि चाल पाएन।

दाजु चाहिंले आफूले खान चाहेको जति खाई सिध्याएर बाँकि कसलाई दिउं भनेर खोज्दा कोहि माग्नेहरू नदेखेर नदिमा बस्ने माछाहरूलाई खुवाए। अनि यस्तो आशिका गर्नु- यी माछाहरूलाई खुवाएको पुण्य यहाँ नजिकै बस्ने देवताहरू प्रमुख सबै मानिसहरूलाई प्राप्त होस्, यसो भनेर पुण्य अनुमोदन गरि राख्यो। पछि डुङ्गा ल्यायो। दाजुभाइ दुबै डुङ्गामा बसेर नदि तर्न थाले। नदि तर्दा तर्दै दाजु चाहिंलाई निद्रा लागेछ। भाईलाई चाहिं कहिले आफूसँग भएको घ्याम्पोको टुक्राहरूको पोको राखेर पैसाको पोकोसँग बदल्न पाइएला भन्ने चिन्ताले गर्दा निद्रा लागेन। दाजु चाहिं सुतिराखेको बेलामा घ्याम्पोको टुक्राहरूको पोको विस्तारै निकालेर पैसाको पोको सँगै राख्यो। तर दाजु ब्यूँकिने पो हो कि भन्ने डरले दाजुको अनुहार हेरी हेरी पैसाको पोको भनेर लिएको त उहि आफूले राखेको घ्याम्पोको टुक्राहरूको पोको नै लिएर आफ्नो लुगाको पोकोमा लुकाए। उसलाई हर्ष लाग्यो। “पैसाको पोको मेरो लुगाको पोको भित्र हाली हालें। टुक्रा

टाक्रिको पोको दाजुको अगाडि छँदैछ। दाजुले हेर्दा घ्याम्पोका टुक्राहरूमात्र देख्यो भने मलाई नै शंका गरेर मेरो लुगाको पोको फुकालेर हेर्नेछ। त्यसैले त्यो टुक्रा टाक्रि भएको पोको पानीमा खसालि दिनु पर्‍यो।” भनेर डुंगा अलि ढल्केको बेलामा त्यो पोको खसालि दियो। अनि उ चिल्लाएर दाजुलाई उठाइकन भन्यो— “हेर्नोस दाइ! पैसाको पोको खस्यो।” दाजुले पानीमा हेर्दा पैसाको पोको देख्यो। तैपनि पानीमा ओर्लेर पोको लिन जान सक्ने होइन। अनि भाईचाहिंलाई भन्यो— “भाइ, त्यो पैसा हाम्रा रहेन र खस्यो। भएको भई हाल्यो। मनमा पीर नलेउ।” भनेर धैर्य गरेर भनि राख्यो।

भाईचाहिंले बाहिरबाट मात्रै चित्त दुखेको जस्तो अनुहार बनाई राख्यो। भित्रबाट चाहिं दाजुलाई छलेर पैसाको पोको आफ्नो हातमा पारि सके भनेर धुक्क भई बसि राख्यो।

आ-आफ्नो घर पुग्यो। भाइचाहिं दाजुलाई छेलेर

पैसाको पोको हातमा पारें भनी हर्ष भएर स्वास्नीलाई “यो धनको पोको हिफाजत साथ राख्नु” भनेर दियो।

पैसाको पोकोलिने स्वास्नी चाहिंको मन स्थिर रहेन। कतिको पैसा रहेछ, गनेर मात्रै भित्र राख्नु भन्ने विचारले पोको फुकालेर हेर्दा त पैसाको पोको भनेर दिएको त घ्याम्पो का टुक्राहरूको पोको पो रहेछ। अनि हत्त न पत्त गई लोग्ने कहाँ भन्न गईन— “मलाई दिनु भएको कहाँको पैसाको पोको हो र? त्यसमा त घ्याम्पोका टुक्राहरू पो छन्।”

दाजुलाई छलौं भन्दैमा आफै छलियो। यो कुरा दाजुलाई सुनाउनु पनि भएन। उसको मनमा भन डाह भै राख्यो।

त्यसैले यो कथाले भनिरहेछ, कि स्वार्थी बन्नु हुँदैन। स्वार्थी बनेर एकातिरबाट लाभ गर्न खोज्दैमा अर्कोतिरबाट उल्टो आफूलाई नोक्सान गराएर बस्नु पर्ला। ■

(साभार- उखानको कथा संग्रह)

अनिच्चावत संखारा उप्पादवय धम्मिनो
उपज्जित्वा निरुज्झन्ति तेसं वूपसमो सुखो

जन्म :

ने.सं. १०६७ पोहेलाथ्व नवमी
२००२ पौष २९ गते

दिवंगत :

ने.सं. ११३९ पोहेलाथ्व पञ्चमी
२०७५ पौष २७ गते

दिवंगत श्याम्पुलु महर्जन

बहती, काठमाडौं

धर्मकीर्ति विहार चम्पा भोजन पुचःका सदस्य श्याम्पुलु महर्जन दिवंगत हुनुभयो।

यस दुःखद घडीमा वहाँका परिवारले संसारको अनित्य स्वभावलाई

बुझी धैर्य धारण गर्न सकुन्।

दिवंगत उपासिकाले सुगति सहित निर्वाण हेतु प्राप्त गर्न सकुन् भनी

पुण्यानुमोदन गर्दछौं।

चम्पा भोजन पुचः परिवार

धर्मकीर्ति विहार

निमि जातक

भिक्षुणी वीर्यवती

आफ्नी रानीको कोखबाट जन्मेका सुन्दर बालकलाई नियाल्दै हर्षले प्रफुल्ल भएका मिथिला नरेशले ज्योतिषविदहरूको तर्फबाट आफ्नो प्यारो राजकुमारको लक्षण पत्ता लगाई सकेपछि विचार गरे— “मेरो छोरो तरथ चक्रको नेमि जस्तै मेरो वंशलाई चालू राख्नको लागि जन्म लिएको रहेछ । त्यसैले यसको नाम नेमि कुमार राख्नु नै ठीक हुनेछ ।

यसरी राजकुमारको नाम नेमि कुमार नै रहन गयो । ज्योतिषविदहरूले पत्ता लगाएको लक्षणलाई प्रष्टयाउँदै बालक राजकुमारले बचपन देखि नै दान, शील र उपोसथ कर्म पालन गर्ने कार्यमा रूचि देखाउन थाल्यो ।

राम्रो आचरणले युक्त भएका आफ्नो छोरोसंग सन्तुष्ट र प्रसन्न रहेका राजाले आफ्नो राजकीय जीवन खूब सुखपूर्वक बिताए । फलस्वरूप समय बितेको पत्तो भएन ।

एकदिन नाउले मिथिला नरेशको कपाल काटेको बेला अचानक कालो कपालहरूको बिच एउटा सेतो कपाल फुलेको देखे बित्तिकै राजाको आज्ञानुसार त्यस कपाल राजाको हत्केलामा राखिदिए । आफ्नो सेतो कपालले आफू बूढो भएको संकेत जनाइरहेको कुरोलाई नकार्न सकेन बिचरो राजाले । मनमा वैराग्य भावना जगाउँदै आफू बूढो भएको संकेत देखाइदिने नाऊलाई धन्यवाद दिँदै एक गाउँनै पुरस्कार स्वरूप बक्स दिए । त्यसपछि आफ्नो छोरोलाई राज्य सुम्पेर आफू आम्रवनमा प्रव्रजित हुन पुगे ।

यसरी आफ्ना बुबा मिथिला नरेशले आफूलाई राज्य सुम्पेर गएपछि नेमि राजाले आफ्नो बालक काल देखिको दान दिने इच्छालाई अभि तीव्र पारी देशका चारवटा नगर द्वारहरू र नगरको बीचमा गरी पाँचवटा दानशालाहरू तयार पार्न लगाए । आफ्नो राज्य र आफ्ना शरीर भन्दा पनि प्रिय लागेको बोधिज्ञान प्राप्त गर्ने संकल्प गरेर बोधिसत्त्व नेमी राजाले दान पारमिता पूरा गर्ने हेतुले आफूले तयार पार्न लगाएका पाँच वटै दानशालाहरू मध्ये प्रत्येक दानशालामा एक एक लाख कार्पापणको हिसाबले प्रतिदिन पाँच-पाँच लाख कार्पापण दान गरे । प्रतिदिन उसले पाँचवटा शील नियमहरू पालन गरी आफ्नो

आचरण सुधार्न सफल भए । पक्षको दिनहरूमा उपोसथ व्रत पालन गरी आफ्ना जनताहरूलाई पनि दानादि पुण्य कर्महरू गरी आ-आफ्ना आचरण सुधाँदै लाने कार्यमा प्रेरित गर्न थाल्यो । त्यति मात्र होइन उसले आफ्ना जनताहरूलाई राम्रो काम गरे राम्रै फल प्राप्त हुने र नराम्रो काम गरे नराम्रै फल भोग्नु पर्ने कर्म र कर्मफल विषयमा राम्ररी उपदेश दिनथाले । राजाको यस्तो धार्मिक कार्यले गर्दा जनताहरूको आचरण सुधिन थाल्यो । फलस्वरूप देशमा अन्याय अत्याचार, भ्रष्टाचार, चोरी, डकैती र स्वार्थीभावना जस्ता कुकर्महरू हटी जनताको जीवन सुखमय हुन पुग्यो । यसको मुख्य कारण नै नेमी राजाको उपदेश भएकोले जनताले आफ्नो सुखी जीवनको श्रेय नेमी राजालाई दिन थाले ।

यसरी जबदेखि कुशलार्थी पण्डित नेमी राजाको जन्म भयो, त्यसबेला देखि सबै विदेहका राजाहरूले दान दिने कर्म सिक्न थाले । एकदिन दान दिइरहेको समयमा नेमी राजाको मनमा एउटा शंका उत्पन्न हुन थाल्यो— “दान दिने र ब्रह्मचर्य पालन गर्ने आदि यी दुई कार्यहरू मध्ये कुनचाहिँ कार्यको फल बढि होला ?

यसरी शंका उब्जिरहेको बेला एक ब्यक्तिले राजाको शंका निवारण गर्दै यसरी उपदेश दिए—

“महाराज ! दान भन्दा पनि ब्रह्मचर्य नै श्रेष्ठ र फलदायी छ । तैपनि यी दुवै कार्यहरू महापुरुषहरूका लागि नभई हुँदैन । त्यसैले हरेक महापुरुषले आफ्नो जीवन उच्च र उन्नति पथमा लगी सफलता हासिल गर्नको लागि दान दिने र ब्रह्मचर्य पालन गर्ने कार्यमा होश राखी निरन्तरता दिन सक्नु पर्दछ ।”

महाराजा नेमीले यस उपदेशलाई मनन गरी बुद्धत्व प्राप्त गर्ने आफ्नो संकल्पलाई पूरा गर्ने मनसायलाई अगाडि साँदै आफ्नो जीवन रहुञ्जेल सम्म दान कार्यलाई निरन्तरता दिई ब्रह्मचर्यलाई पनि होशपूर्वक पालन गर्दै आफ्नो जीवन सफल पार्न सक्षम भए ।

यसरी बुद्धिमान राजाका प्रजागणले पनि आफ्नो राजाको आदर्शलाई मनन गर्दै उनीहरूले पनि आफ्नो सामर्थ्य अनुसार दान र शील (शुद्ध आचरण) लाई पालन गर्दै जीवन सफल पारे । ■ (साभार- दानपारमिता)

मानिसको जिन्दगी कस्तो छ ?

नरेन्द्रनाथ भट्टराई

“कहिलेकाहिं मात्र भएपनि आनन्द प्रदान गर्ने यति लामो आयु भएको जिन्दगीलाई क्षणिक, भवसागर भनेर वैराग्य हुनु भन्दा त सुख, सुविधा बढाएर बाँचुञ्जेल सुखभोग गर्नु नै बुद्धिमानी होइन र ? भनी एकजना राजाले एउटा सन्तलाई प्रश्न गर्दा यी महात्माले राजालाई यस्तो कथा सुनाउनु भयो—

एकजना मानिस शिकार खेलन जंगलमा गएका थिए । शिकार खेलै थिए, विभिन्न जीवजन्तु माडै थिए, तीर निसान लाग्दा प्रफुल्लित हुँदै थिए । अचानक एउटा भयंकर ठूलो बाघले उनलाई भ्रम्टन लागेको देखेर त्यहाँबाट सुइँकुच्चा ठोकेर भागे । बाघले पनि पछि पछि लखेट्दै आइरहेको थियो । जाँदा जाँदा, भाग्दा भाग्दा ती शिकारी एउटा ठूलो ठाडो अन्दाजी ५/६ सय फीट गहिरो भीरको डीलमा आइपुगे । तीनैतिर भीर एकातिर बाघ आइरहेको जंगलको वाटो । हाम फालुँ भने हाडखोरै नरहने हाम् नफालुँ भने बाघ एकदमै नजिक आइसक्यो । अचानक उनले भीरको छेउमा एउटा सुकेको रूख र त्यसको आधा जरो बाहिर निकालेर भुण्डिरहेको देखे । त्यही जरोलाई समाटेर तुर्लङ्ग भुण्डिए । एक-दुई हातमाथि बाघ बसेर पंजा फैलाएर पक्रने प्रयासमा गर्जिरहेको देखे । तल हेर्दा कहालि लाग्दो चट्टानको भीर । रूखको फेदमा देख्छन् त दुईता मुसा कुरकुर गरिरहेका । के रहेछ भनी नियालेर हेर्छन् त, एउटा कालो र एउटा सेतो मुसा बसेर उनले समाएको त्यो रूखमा जरा काटिरहेको । “अब के गर्ने बाबा !” भनेर आत्तिदै यसो माथि हेरेका थिए, त्यसैबखत रूखको टुप्पोमा रहेको माहुरीको घारीबाट

एकथोपा मह चुहिएर उनको मुखमा पच्यो । त्यसक्षण, सबै चिन्ता हराए ! “आहा ! क्या मीठो “भन्दै चपचप गर्दै निले । पलभरमा फेरि बाघ माथि गर्जेको आवाजले भ्रसङ्ग भए । ४/५ सय फीट गहिरो चट्टानको भीरमा फेरि नजर गयो, आङ्ग सिरिङ्ग भयो । आफूले सहारा लिएको रूखको जरा कालो र सेतो मुसाले काटिरहेको देख्दा हतास भए र मुन्टो माथि उठाउँदा फेरी एक थोपा मह चुहिएर मुखमा पच्यो । “आहा ! क्या मीठो !” त्यस क्षण सबै बिसरियो बाघ, भीर, मुसा सबै हरायो । घाँटीमा महको रस पुग्न पाउँदा नपाउँदै फेरी आफ्नो सामु बाघ, भीर र मुसाले सातोपुल्लो लिन थालिहाल्यो ।

यही हो संसारको सुखभोगको अवस्था । आजको मानिसको जीवनदशा हेर्ने हो भने त्यही शिकारीको अवस्था छ । बाघको रूपमा रहेको बितिसकेको अर्थात् अतीतको यादमा, भीरको रूपमा रहेको दिन र रातको कटाइमा परेको मानिस यदाकदा महरूपी क्षणिक विषय सुखमा भुलेर मस्त हुन्छ । यस कथालाई राम्ररी मनन गरौं चिन्तन गरौं, सांसारिक विषयभोगको निस्सारतालाई बुझौं र वास्तविकताको मार्ग पक्रौं । ■

बुद्ध सम्बन्धी केही जानकारीहरू –

- ★ अजातशत्रुलाई जीवक वैद्यले भगवान्को शरणमा ल्याएका थिए । भगवान्को प्रथम दर्शन गर्न जाँदा ऊसँग जानेहरूमा जीवक बाहेक अरू सबै महिलाहरू थिए । महिला पल्टन, हात्तीनी र घोडीहरूले घेरेर ऊ बुद्धकहाँ गएका थिए । (साभार- बौद्ध दर्पण)

धर्मकीर्ति पत्रिकालाई चन्दा सहयोग

धर्मकीर्ति पत्रिकाको उत्तरोत्तर प्रगतिको कामना गर्नुहुँदै उपासक बुद्ध रत्न शाक्य न्याखा चुकबाट रु. १०,०००/- (दश हजार रुपैयाँ) चन्दा सहयोग प्रदान गरिएको छ ।

यस सहयोग प्रति साधुवाद व्यक्त गर्दै, उपासकको आयु आरोग्य एवं आध्यात्मिक सुखको कामना गरिएको छ ।

धर्मकीर्ति पत्रिका परिवार

वैरभावं वैरभाव तनीमखु

सुनिता मानन्धर

धम्मपद बुद्ध धर्मया सारभूत उपदेश खः । थुकि थीथी कथंया उपदेश दु । गुगु उपदेश तथागतं थीथी खँ दुथ्यानाच्चंगु गाथाय् कारण सुलाच्चंगु दु । थुकी छपु गाथाया कारणं थन उला स्वये ।

मां व काय् मिले जुया च्वनाच्चन । काय्मह अतिकं ज्ञानी । छँज्या वुँज्या सकतां याइगु । मांया सेवा नं याइगु । वयात व्याहा यानाबिल । दँदँ फुत । तर वपाखें मस्त मदु । छन्हु मांम्हेसिनं वयात मेम्ह मिसा व्याहा यायेत कर यात । निःसन्तान जुल कि छँ स्यनी धइगु मांम्हेसिगु पीर । छन्हु कलाःम्हेसिनं विचाः यात 'यदि मामं मेम्ह मिसा (लिथु) हयाबिल धाःसा जिनाप मिले जुयाः च्वने फइमखु । बरू जिं हे मिसा माला हयेमाली ।

अनलि वं थः भाःत नापं खँ ल्हात । थःमहं ल्यया व नाप व्याहा याना बिल । खय्त ला वं थः यस्सें लिथु हःगु मखु । उकिं लिथुमहं मचा बुइकी धकाः व तसकं ग्याः । वं मखु महः वयेक लिथुयात माया याना जुल । लिथुमहं विश्वास नं यात । छन्हु वं लिथुम्हेसित धाल, —'छँ प्वाथय् दत कि दकलय् न्हापां जितः धाः न्हिं ।' न्हयथुया खँय् लिथुं विश्वास यात । उकिं वया प्वाथाय् दयेवं दकलय् न्हापां न्हयथुम्हेसित कन ।

मनय् हाकु थाःमह न्हयथुमहं थ्व खँ न्यनाः मचा क्वथलेगु विचाः यात । वं मचा कुहां वइगु वासः न्याना हल । व वासः लिथुम्हेसित नकल । वासः नयाः छँ ई लिपा मचा कुहां वल । ई अथे न्हयानाच्चन । छँ दँ लिपा हानं प्वाथय् दत । लिथुमहं थः प्वाथय् दुगु खँ न्हयथुयात कन । थुगु इलय् नं न्हयथुं मचा क्वथयेका बिल ।

छन्हु लिथुमह थः मति मिले जूमह जः लाखःलानाप खँ ल्हानाच्चन । वं थःगु दुबिस्ता खँ कन । थ्व खँ न्यनाः पासांमहं धाल, 'छँ मचा बुइकल कि छँ छँया मालिकनी जुइ । उकिं वं छँमह मचायात स्याःगु जुइ । छँ छाया वयात धयागु ?

थ्व खँ न्यना वयात खः थें च्वन । छँ दँ लिपा हानं प्वाथय् दत । थुगु इलय् वं थः न्हयथुयात छँ मधाः न्हयथुमहं लिथुमह प्वाथय् दुगु खँ सीकल । वं थः यात छाया मधयागु धाल । थुकिं इमि दथुइ द्वन्द्व ब्वलन । लिथुमहं थः निम्ह

मस्त स्याना ब्यूगु खँ कन । र चंखमह न्हयथुमहं थुगु इलय् नं वं मचायेक मचा कुहां वइगु वासः नकल । गर्भ परिपक्व जुइधुंकाः वासः नकूगुलिं लिथुम्हेसित अतिकं कष्ट जुल । मचा प्वाथय् हे सित । लिथुमह बेदनां छटपटे जुल । थुगु इलय् न्हयथुयात वं धाल, 'छँ जिमि स्वमह मस्त स्याना बिल । आः जि नं सी । जि थनं सिना वना : यक्षनी जुयाः जन्म काये दयेमाः । जिं छिमि मस्त स्याना नये दयेमाः ।' थुलि धया व सिना वन । थ्व खँ भाःतमहं नं सिल । भाःतमहं न्हयथुम्हेसित तसकं दाल । थुकिं याना व नं सित ।

सिना वनाः लिथुमह व न्हयथुमह निम्हं व हे छँय हाकनं जन्म जुल । थुगु इलय् लिथुमह भौचा । न्हयथुमह खा जुयाः जन्म जुल । खां खँ थ्वल । खां थ्वयेकूगु खँ भतिं नल । निक्वः तक भतिं खँ नयाबिल । स्वक्वःगु पालय् खां 'लिपा जि चितुवा जुयाः जन्म काये दयेमाः । थनं सिना वनाः जिं छँत नं नये दयेमाः धकाः प्रार्थना यात । खा थः नं सिनावन ।

थनं सिना वनाः छँमह चितुवा जन्म जुल । मेम्ह मृगीनी जुयाः जन्म जुल । थुगु इलय् नं चितुवां स्वक्वः तक मृगीनीया मचा नयाबिल । थुगु जन्मय् नं मृगीनी थः यक्षनी जुया वयाः मचायात नये दयेमाः धकाः प्रार्थना यात ।

थुगु जन्मय् चितुवा जूमह श्रावस्तीया छँमह कूलपुत्री जुयाः जन्म जुल । मृगीनी जूमह यक्षणीया रूपय् जन्म जुल । कुलपुत्री तः धिक जुइवं व्याहा जुल । वया काय् छँमह नं बुल । थ्व खँ यक्षणीनं सिल । यक्षणी मनूया भेष कयाः कुलपुत्रीयाथाय् वन । यक्षणी पासां थें खँ सयेकाः मचा काल । कयाकथं मचायात नया बिल । थुकथं यक्षणीनं पासाया भेषय् वयाः निक्वः तक मचा नयाबिल । स्वक्वःगु पालय् कुलपुत्री थःछँय वनाः मचा बुइक वनेगु विचाः यात । थुगु खँ वं थः भाःतयात कन । भाःतमहेसनं नं जिउ धकाः उजं बिल ।

कुलपुत्री थःछँय वनाः मचा बुइकल । मचाया व्यंके सिधयेकाः थःगु छँय लिहाँ वल । उखे यक्षणी नं थः छँय वनाः मचा बुइकः वंगु खँ सिल । व मचा स्यायेत ब्वाँय् ब्वाँय् श्रावस्ती वल । कूलपुत्री जेतवन बिहारयां लँपु जुयाः

लिहाँ वल । अन लँय् पुखू छगू दु । वं मचा थः भाःतयात बिल । थः म्वः ल्ह वन । अनं लिपा भाःतम्ह म्वः ल्हू वन । पुखूया लिक्कसं च्वनाः मचायात दुरू त्वंकाच्चन । थुगु इलय् वं यक्षणी थः पाखे लँय् वयाच्चंगु खन । व ग्यानाः मचा ज्वनाः विसिउँ वन । गन वने गन वने जुल । व जेतवन बिहारय् दुहां वन । उगु इलय् तथागतं धर्मदेशना बिया बिज्यानाच्चंगु खः । मचानापं व तथागतया शरणय् वन । वया लिउ लिउ यक्षणी नं थ्यंक वल । इपिं निम्हं न्हयःने तयाः तथागतं इमित वैरिभावं वैरिभाव गबलें शान्त जुइमखु धकाः गाथा देसना यानाबिज्यात ।

न्हयथु व लिथुया शत्रुभाव उकिं उला विउगु दु । थुकिं समाजया रूढीवादी परम्परायात नं क्यनातःगु दु । सन्तान मन्त कि स्वर्गया लुखा चालीमखु काय्मचा मन्त कि वंश न्त्नावनी धइगु धारणा थौं नं दु ।

थुकिं यानाः न्हयथु व लिथु हनाच्चनेमाःगु बाध्यता नं दु । अभ् उमि दथुया वैरिभावया कारणं मस्त सीमाःगु घटना थौं नं दिन ।

अभ् ब्वलासायेगु अभिप्राय अतिकं ग्यानापु धइगु खं नं थुकिं क्यं । भौचा, खा, मृग, चितुवा, मनु यक्ष वा न्त्यागु हे कूलय् जन्म जूसां ब्वला सायेगु ज्या तनीमखु । थुकिया लागिं नुगलय् सुलाच्चंगु वैरिभाव तंकेमाः । ब्वलासाया कारणं नुगलय् द्वन्द्व ब्वलनी । वैरिभावं सीत व स्यायेत नं तयार जुइ । उकिं तथागत बुद्धं धयाबिज्याःगु दु,

– 'वैरिभावं वैरिभाव शान्त जुइमखु । मैत्रीभावं जक वैरिभाव शान्त जुइ । थ्वहे न्हापानिसें न्हयानाच्चंगु धर्म खः ।'

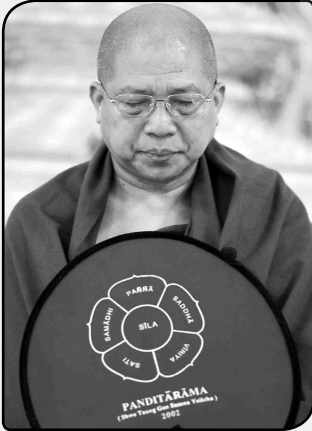

2529

अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्र

बुद्धनगर, शंखमूल, काठमाडौं

सतिपट्टान विपस्सना भावना विशेष शिविर सञ्चालनको सूचना

वर्माका प्रसिद्ध पण्डिताराम ध्यानकेन्द्रका कम्मट्टानाचरिय महानायक सयादो ऊ पञ्जासामी महास्थविरको निर्देशनमा फागुन १८ गते, शनिवार देखि २९ गते, बुधवारसम्म दश दिवशिय बुद्धोपदेशित 'सतिपट्टान विपस्सना भावना'को विशेष शिविर हुन लागे को छ । उक्त शिविरमा सहभागी हुन श्रद्धेय भन्तेहरू, श्रामणेरहरू, श्रद्धेय गुरुमांहरू, सद्धर्मप्रेमी उपासक-उपासिकाहरूलाई अनुरोध गर्दछौं ।

स्थान : अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्र बुद्धनगर, शंखमूल, काठमाडौं

शिविर सञ्चालन मिति : २०७५ फागुन १८ गते, शनिवार देखि फागुन २९ गते, बुधवार सम्म

फाराम भित्र्याउने अन्तिम मिति : २०७५ फागुन ११ गते, शनिवार सम्म

सम्पर्क टेलिफोन : ५२४२०३१, ५२४२५६३, ९८४१२७६३५०

समयमै फाराम भरी ध्यान शिविरमा सहभागी भईदिन हुन अनुरोध गर्दछौं ।

सम्पादकलाई चिट्ठी

आदरणीय सम्पादकज्यू,

म पनि धर्मकीर्ति बौद्ध मासिक पत्रिका को नियमित ग्राहक तथा पाठक हुँ । त्यसको वर्ष ३५, अंक ४,५,६,७,८ तथा ९ मा क्रमशः गरी प्रकाशित श्री श्यामलाल चित्रकारज्यूबाट लिखित रूपान्तरित विहारहरूबाट थेरवाद बुद्धधर्मको उत्थान शोधपत्र पढ्न पाएँ । त्यसमा मुनि विहार सम्बन्धी पनि उल्लेख गरिदिएकोमा धन्यवाद छ । तर केही तथ्यहरू असामान्य किसिमले उल्टासुल्टा रहेकोमा मेरो ध्यान आकर्षित भएको छ । विशेष गरेर अंक ५ मा प्रकाशित थेरवाद भिक्षुहरूको आगमनकाल उपशीर्षकको पहिलो अनुच्छेदलाई भक्तपुर मुनिविहारया रिपोर्ट नामक पुस्तिकासँग रुजु गर्नुपर्ने देखिन्छ । यस पुस्तिकाको आवरण पृष्ठमा 'लेखकः बौद्ध ऋषि महाप्रज्ञा; प्रकाशकः भिक्षु रत्नज्योती; सहायिका : कृष्णकुमारी, दिल्लीबजार; बुद्धाब्द २५०९, वि. २०२२, ने. १०८६' छापिएको छ । यो मुनि विहार सम्बन्धी प्रथम प्रकाशन हो । यस पुस्तिकाको पृष्ठ ३-४ मा भएको सम्बन्धित पाठ तल प्रस्तुत मुनि विहार जिर्णोद्धार अभिलेखको प्रथम अनुच्छेदमा हेर्नुहोला । फेरि पृ. १० मा पनि विहार संघदान शीर्षकमा यस्तो लेखिएको छ—

'२०१० साल कार्तिक ५ गते वर्षावास समाप्तिको महात्सवमा भिमराज बुद्धाचार्य र रत्नबज्र बुद्धाचार्य २ जनाले यो मुनि विहार भिक्षु रत्नज्योतीलाई प्रदान गरे । वहाँबाट थेरवादी भिक्षुसंघलाई संघदानको रूपमा समर्पण गरे ।'

'यस पुण्यद्वारा जगत प्राणी हित सुख हवन् ।

भिक्षु रत्नज्योती'

यस्तो स्पष्ट रहेका तथ्यहरू शोधकर्ताज्यूले कसरी नदेखेका होलान् भनी म स्तब्ध भएँ ।

वर्तमान युगमा तिथिमिति सहितको सार्वजनिक जानकारीमा रहेको भक्तपुरमा थेरवादी भिक्षु आगमन भएको प्रथम तथा सार्थक घटना भनेको वि. स. २००६ साल फागुन २५ गते भक्तपुरको प्रसन्नशील महाविहार (दीपंकर विहार) मा बर्मेली भिक्षुहरू उ धम्मवर (धम्मवुध) र उ चन्द्रसूर्य सहित नेपाली भिक्षुहरू धम्मालोक, अनिरुद्ध र रत्नज्योतिको सम्मुखमा भक्तपुरका श्री सम्यकरत्नका छोरा गुजेरत्न भाजुको चूडाकर्म सम्पन्न भएपछि २९ (?)

गते थेरवादी ढंगले श्रामणेर प्रब्रज्या सम्पन्न भएको समाचार नै हो, जुन कि धर्मोदय पत्रिकाको वैशाख अंक, २००७ सालमा प्रकाशित छ । यसमा पूज्यवर भिक्षु रत्नज्योति भन्ते नै यस्ता पात्र हुन् जसले पछि ३०० वर्षभन्दा पहिले पुर्खाले सिर्जेको तथा पुस्तैनि हक र भोगचलन भएको श्रीसम्पत्तिको अंशभाग मुनि विहारले चर्चेको १ रोपनीभन्दा बढी जग्गा, त्यहाँ निर्मित मन्दिर तथा स्थापित मूर्तिहरू समेत निर्बाध हुने गरी दाताहरूबाट सोभै दान प्राप्त गरेको । तर यस्तो अतीव दुर्लभ तथा महत्वपूर्ण तथ्यलाई शोधपत्रमा किन हेलचक्याउँ गर्नपुगे, त्यो कुरा शोधकर्ताज्यू नै जानून् ।

पूज्यवर भिक्षु रत्नज्योति भन्ते त यौवन अवस्थामा नै सर्वस्व त्यागेर हजारौं किलोमिटर टाढा परदेश पुगेर शुद्ध बुद्धधर्म थेरवादी परम्पराको प्रब्रज्या तथा उपसम्पदा प्राप्त गर्ने हुन् । त्यसमा शिक्षित-दीक्षित भएर आई राणाकालको प्रतिकूल अवस्थामा पनि डटेर मातृभूमि नेपालमा अरहन्त-ध्वजा चीवरवस्त्र धारण गरेर जीवन उत्सर्ग गर्ने हुन् । स्वयम्भूको आनन्दकुटी विहार स्थापनामा सहयोग, बुटवलको पद्मचैत्य विहारको विकास, ललितपुरको इलाबहीको जिर्णोद्धार, अनि धुलिखेलको पूर्वाराम विहार तथा वज्रवाराही नगरपालिकास्थित चापागाउँको ज्योति विहारका संस्थापक हुन्, उनि । उनैले श्रद्धालुहरूलाई असीम मैत्रीपूर्वक प्रेरणा दिई मुनि विहार दान प्राप्त गरेको मात्र नभई शुरुदेखि २३ वर्षसम्म बसोबास गरी मुनि विहार उद्धार गरेर भक्तपुरमा थेरवादी बुद्धधर्मको बलियो जग हाल्ने हुन् । अझ अद्यापिसम्म निरन्तर मुनि विहार संचालन तथा विकास गर्ने प्रब्रजित शिष्यपरम्परा समेत स्थापना गर्न सफल हुन्, उनि । उनका सुयोग्य शिष्यहरूबाट स्वदेशमा मात्र होइन कि यूरोपमा समेत धर्मप्रचार कार्य भइरहेको उल्लेखनीय छ । तसर्थ मेरो मान्यता त यो हो कि पूज्यवर भिक्षु रत्नज्योति भन्ते जस्ता शुरुका भिक्षुहरूबाट थेरवाद बुद्धधर्म पुनरुत्थानमा भएको योगदानको तुलना कुनै गृहस्थीसँग गर्नु भूल हो ।

सर्वप्रथम उत्पन्न नेपाली थेरवादी भिक्षु, पछि बौद्धऋषि भएका महाप्रज्ञा 'साहित्य सुता' गुरुबाज्या मुनि

विहारसँग कसरी सम्बन्धित थिए भनि जान्नुले पनि विषयवस्तु थप स्पष्ट होला भन्ने लाग्छ । गुरुबाज्या २०२२-२३ सालको अवधिमा दीपंकर विहार लगायत भक्तपुरका विभिन्न स्थानमा बेलाबेलामा धर्मदेशना गर्न आउँदा आफ्ना हितैषी भिक्षु रत्नज्योति भन्तेकहाँ मुनि विहारमा बसोबास गर्दथे । त्यसबेलाको एउटा स्मरणीय घटना भनेको नेपालमा नै सर्वप्रथम हुने गरी पूज्यवर भिक्षु रत्नज्योति भन्तेले मुनि विहारमा मुनिज्योति भन्तेलाई श्रामणेर प्रव्रज्या दिँदा गुरुबाज्याले चीवर पहिराउनुमा सघाएको सुनिन्छ । यस्तो मैत्री सम्बन्ध यी तीनैजना अगुवाहरूको जीवनभर नै कायम रह्यो । गुरुबाज्याको कुशलतापूर्ण धर्मदेशना तथा व्यक्तित्वबाट प्रभावित भई न्हुछेरत्न बुद्धाचार्य (शायद भिमराज तथा रत्नराज बुद्धाचार्य समेत) उनका भक्तपुरस्थित उल्लेखनीय दाता हुनपुगेको तथ्य **बौद्धर्षि महाप्रज्ञाको आत्मकथा, भाग-३, पृष्ठांक ९०** बाट थाहालाग्छ । शुरुका मुनि विहार दाता मध्येका एकजना तथा तत्कालीन कोषाध्यक्ष भिमराज बुद्धाचार्य (१९६३-२०२२ साल कार्तिक २३ गते) ले २०२१ सालमा आफू अस्वस्थ हुन थाल्दा राजिनामा दिएकोले मुनि विहार जिर्णोद्धार कमिटीका अध्यक्ष भिक्षु रत्नज्योति भन्तेको आज्ञा मुताविक न्हुछेरत्न शाक्य (बुद्धाचार्य) ले कोषाध्यक्ष पदभार सम्हालेका थिए । (त्यसबेला बुद्धाचार्यबाट शाक्य भनी थर फेर्ने चलन शुरु भइसकेको थियो ।) अनि उनले प्रस्तुत गरेको २००९-२०२२ सालसम्ममा मुनि विहार जिर्णोद्धारका लागि प्राप्त भएको चन्दाको विवरण **भक्तपुर मुनिविहारया रिपोर्ट** पुस्तिका यिनै गुरुबाज्याले छपाएका थिए । यस पुस्तिकाको पूर्वांगभाग दानको महिमा लेखको अन्त्यमा लेखक बौद्ध ऋषि महाप्रज्ञा भनिएको छ, त्यस लेखमा पनि (पृ. २) यस्तो लेखिएको छ 'उक्त भावका बिचारले भक्तपुर इनाच्च टोलमा 'मुनि विहार' निर्माणार्थ-जग्गा र अर्थदान, पदार्थ र श्रमदान दिने दाताहरूद्वारा अनि भिक्षु रत्नज्योतिको अध्यक्षतामा मुनि विहार जिर्णोद्धार भए ।' माथि उद्धृत गरिए जस्तै पुस्तिकाको बाँकी भागका लेखक भिक्षु रत्नज्योती भन्ते बुझिने गरी भाषा गरिएको छ, कोषाध्यक्षको नाम राखिएको छैन । तर पनि कुनै अपसोच सुनिएको छैन । किन कि पूज्यवर भिक्षु रत्नज्योति महास्थविर भन्ते जस्ता बुद्धशासनमा समर्पित बुद्धश्रावकलाई सिंगै विहार नै

दानपत्र गरी जिम्मा दिएका हाम्रा पूर्वजले त जसो गरि भए पनि विहारको उद्धार र विकास मात्र चाहेका हुन्, नाम होइन ।

'मुनि विहारको उद्धार कार्यमा लागिपरेका सबैजना धन्यवादका पात्र छन् । यस कार्यमा सर्वप्रथम स्व. भिक्षु रत्नज्योति महास्थविर भन्ते (१९५५-२०३३ माघ ७ गते; ज्याबहाल, ललितपुर; प्रव्रज्या १९९२, उपसम्पदा २००३ साल) को नाम लिनुपर्ने हुन्छ । किन कि उनै हुन् २००६ सालदेखि भक्तपुर नगरमा प्रवेश गरी पछि २००९ सालदेखि सबै सुखदुःख सहेर मुनि विहारमा स्थीररूपले बसोबास गरी मेहनत गर्ने प्रथम थेरवादी भिक्षु । उनैले हो २०१० सालमा विहारदाताहरू भिमराज बुद्धाचार्य तथा रत्नराज बुद्धाचार्य समेतलाई प्रभावित पारी विहार दान गर्न राजी बनाएको । उनले आफूलाई दान प्राप्त भएपछि आफ्नै अध्यक्षतामा मुनि विहार जिर्णोद्धार गरेका थिए । त्यसको लागि उनले नेपालका विभिन्न स्थानहरूमा मात्र होइन कि भारतको दिल्ली, लखीमपुर, सिलाड, अपर असामसम्म पनि यात्रा गरी चन्दा बटुलील्याएको तथ्य तल प्रस्तुत चन्दा दाता नामावली तस्वीरमा (ई.सी.=ईण्डियन करेन्सी) शब्दले संकेत गरिएका छन् । (योग) जोगरत्न बुद्धाचार्यले पहिलो खेपमा चन्दा जम्मा रु. २०९ (दुइशयनौ रुपैयाँ मात्र) अनि दोस्रो खेपमा रु. ३० (तीस रुपैयाँ मात्र) दान गरेको रिपोर्ट पुस्तिकामा उल्लेख छ । उनि मेरा हजुरबुवा हुन् । न्हुछेरत्न बुद्धाचार्य तथा बिकुरत्न बुद्धाचार्य समेत प्रत्येकले रु. २०.०० (बिस रुपैयाँ मात्र) चन्दा हालेको पनि उल्लेख छ । उनिहरू क्रमशः मेरा तरिअबु (जेठाबुवा) तथा माहिलाअबु (बाजेहरू दाज्युभाई) हुन् । अरू पनि मेरा पूर्वज आफन्तहरूले चन्दा हालेको त्यसमा उल्लेख छन् । अध्यक्ष भिक्षु रत्नज्योति तथा कोषाध्यक्ष न्हुछेरत्न शाक्यले २०२१ सालमा मुनि विहार मन्दिर निर्माण कमिटी नाम राखेर पायुड छापेर चन्दा उठाउने कामलाई निरन्तरता दिएको रसिद प्रमाण खौमावासी संघरत्न शाक्यले सुरक्षित राखेको पाइन्छ । पछि २०३२ सालमा रामकृष्ण वैद्यको अध्यक्षतामा मुनि विहार दायक सभा स्थापना भएदेखि लिएर २०३८ सालसम्म पनि निरन्तर कोषाध्यक्ष पदमा नै बसेर सेवा गरेका थिए । २०३८ सालको पुनर्गठनमा उनि उपाध्यक्ष भए । २०४२ सालको पुनर्गठनमा आफू वयोवृद्धताका

कारणले सदस्य पदमा मात्र बसेर आफ्ना स्नातक तथा सुयोग्य शिक्षक छोरा अमोकरत्न शाक्यलाई उपाध्यक्ष पदका लागि सफलतापूर्वक सिफारिस गरेका थिए । मेरा बुबा स्व. तीर्थरत्न शाक्य पनि २०३२ सालदेखि नै सभाको सदस्य रहेकोमा २०३८-२०५५ सालसम्म कोषाध्यक्ष भएर सेवा गरेका थिए भने त्यसपछि २०७१ सालसम्म पनि सल्लाहकार । मुनि विहारदाता मध्येका एकजना रत्नराज बुद्धाचार्यका नाति तथा रत्नबज्र बुद्धाचार्यका छोरा इन्द्रराज शाक्य, जो मुनि विहार दायक सभाका भूतपूर्व सचिव पनि हुन्, ले २०२३ सालमा उपरोक्त रिपोर्टलाई सुधारेर तल प्रस्तुत मुनि विहार जिर्णोद्धार अभिलेख बनाएका थिए । यसै अभिलेखमा भक्तपुर जिल्ला कै पुराना थेरवादी उपासक सम्यकरत्न बज्राचार्यले पनि रु. ३९८ (तीनशय अठ्ठानबन्ने रुपैयाँ मात्र) चन्दा संकलन गरी सहयोग गरेको उल्लेख छ । त्यसबेला शिलापत्र बनाउनको लागि तयार पारिएको यस पाण्डुलिपिमा रु. ५०.०० (पचास रुपैयाँ मात्र) देखि माथिका चन्दादाताहरूको मात्र नाम दिइएका छन् । यो अभिलेख केही वर्ष अगाडिसम्म मुनि विहारको पुरानो धर्मशालाको भित्तामा प्रदर्शित थियो । पछि सिसा फुटेपछि ध्यान दिन नसक्दा अभिलेख पनि नाशियो । भाग्यको कुरो यो हो कि नाशनुभन्दा अगावै स्व. भिक्षु रत्नज्योति महास्थविर भन्तेका नाति ललितपुर उपमहानगरको नकबहिलवासी उपासक श्री जुजुरत्न शाक्यले मुनि विहारमा भएका पुराना तस्वीरहरूका साथमा त्यसको पनि फोटो खिचन भ्याए, जसले गर्दा अहिले हामीलाई ठूलो आधार पाइयो' आदि । यस्तो ढंगले लेख्नु अवश्य पनि व्यक्तिपरक हो, वस्तुपरक होइन । आत्मप्रचार हो, विहारप्रचार होइन । यस्तो लेखाईलाई स्तुतिपत्र भन्न सुहाउला, शोधपत्र होइन । तै पनि उपयोगी छ, किन कि यसका तथ्यहरू सहि छन् । जब कि उपरोक्त २ वटा अनुच्छेदहरूका हकमा न त **थेरवाद भिक्षुहरूको आगमनकाल** शीर्षकमा नै केन्द्रित भएर लेखिएका छन्, न त तथ्यहरू नै सहि छन् । बरु धेरै दृष्टिले दोषपूर्ण छ । यो तथ्य यस पत्रमा उद्धरित पाठहरूसँग दाँजेर हेरेपछि स्पष्ट हुनेछ । मुनि विहार सम्बन्धी थप विस्तृत कुरा पूज्य भिक्षु विपस्सी महास्थविरद्वारा लिखित तथा सम्पादित, मुनि विहार व्यवस्थापन समितिद्वारा वि. स. २०७१ सालमा प्रकाशित **भक्तपुरको मुनि विहार** पुस्तक दोहोरो पल्टाएर

हेर्न अनुरोध छ, ताकि शोधकर्ता श्यामलाल चित्रकारज्यूको लेखाईको ढंग तथा तथ्य मात्र सुधार हुने होइन कि मुनि विहार सम्बन्धी अरु अरु शंका तथा भ्रम समेत निवारण हुनेछन् ।

यहाँनिर यो कुरो पनि याद गरौं कि थेरवादी विहारहरूको मुल्यांकन सहि ढंगले हुनुपर्दछ । विहार भनेको ढुंगा, माटो र काठ आदि निर्माण सामग्रीहरू थुपारी राखिएको जग्गा; मूर्ति, चैत्य, सिंगो मन्दिर वा भवन मात्र होइन कि विहारभित्र भएका भवनहरू; धार्मिक, सांस्कृतिक तथा शैक्षिक आदि दृष्टिले महत्वपूर्ण तथा पवित्र वस्तुहरू; अनि तिनलाई चलाउने रीतिरिवाज, चाडपर्व, व्यवस्थापन; दैनिक उपभोग्य साधन तथा स्रोतहरूको जानकारी पनि विहार परिचयको प्रसंगमा दिनु वांछनीय हुन्छ । यिनका अलावा विहारका मानवीय क्रियाकलापहरू पनि उचितकै महत्वपूर्ण छन् । अझ विहारलाई विहारमा मात्र सीमित नराखीकन विहारबाट उत्पन्न सबै प्रव्रजित सदस्यहरू अर्थात् भिक्षु, श्रामणेर तथा अनागारिकाहरूबाट अनि उपासक उपासिकाहरूबाट बुद्धधर्मका क्रियाकलापको अभ्यासबाट भएको तथा भइरहेको योगदानको छलफल हुनुपर्दथ्यो, जुन कि रूपान्तरित थेरवादी विहारहरूको विशेषता पनि हो । तर यो बुँदा यस शोधपत्रमा अभाव जस्तै छ । निर्जन नेवार विहारको ढाँचामा परिचय लेखिनाले मुनि विहारप्रति अन्याय भएको जस्तो लाग्यो ।

शोधपत्र निर्देशकबाट नै पनि यस्ता विषयमा मुनि विहारबाट प्रकाशित आधिकारिक तथा सुगठित प्रकाशनहरूलाई समुचितरूपले प्रयोग गर्नु, तथ्यहरूको मुल्यांकनका आधार पहिचान गर्नु, स्रोतहरूलाई केलाएर मात्र प्रयोग गर्नु र विषयवस्तुको सिमानाको उँचाई र गहिराई समेतलाई ठिक ठिकसँग निर्धारण गर्नु जस्ता विषयमा निर्देशन वा तालिम पाएकै हुनुपर्दछ । आफ्नै अल्पज्ञताले वा अझ भनौं पूर्वाग्रहले ग्रस्त भएकोले हो कि कसो, मुनि विहार थेरवादी विहारको रूपमा रूपान्तरण भएको इतिहास सम्बन्धी भ्रामक र कपोलकल्पित कुराहरू श्री श्यामलाल चित्रकारज्यूबाट शोधपत्रमा उद्धरित तथा प्रचारित हुन गयो । अझ मुनि विहारको परिचय पनि दुरुस्त भएन । यसर्थ मुनि विहार दाता परिवारको तर्फबाट दुःख व्यक्त गर्दै यो स्पष्टिकरण पठाएको छु ।

यो पत्र हाम्रो धर्मकीर्ति पत्रिकामा प्रकाशित गरी पाठक वर्गलाई जानकारी गराइदिनुहुन आग्रह गर्दछु ।

विद्यालक्ष्मी शाक्य 'कोविद'

(मुनि विहार दायक सभाका कार्य समितिको सदस्य)

आदि पद्म महा विहार, सूर्यमढी टोल, वडा ९

भक्तपुर नगर पालिका, भक्तपुर जिल्ला, नेपाल ।

फोन न. ०१६६१०८०२

मुनि विहार जिर्णोद्धार अभिलेख ।

श्रद्धेय सम्पादकज्यू,

'धर्मकीर्ति' बौद्ध मासिक पत्रिकामा प्रकाशित 'रूपान्तरित विहारहरूबाट थेरवाद बुद्धधर्मको उत्थान' विषयमा लेखिएको मेरो शोधपत्र अध्ययन गर्नुभई थप जानकारी सहित टिप्पणी लेख्नु भएकोमा विद्यालक्ष्मी शाक्यज्यूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

बुद्धिष्ट स्टडिज स्नातकोत्तर तहको दोस्रो वर्षको दशौं पत्र परिपूरतिको निमित्त शोधपत्र तयार गर्न शोध निर्देशक शि.स. पुष्परत्न शाक्य सरले उपलब्ध गराउनु भएको पुस्तक समाग्रीहरू र उहाँको सहयोग र निर्देशन अनुसार तथा मुनि विहारबाट प्राप्त थप

पुस्तकहरू र जानकारीहरूको आधारमा सिमित श्रोत साधन र समयमा तयार गरिएको शोधपत्र सम्पूर्ण र त्रुटि रहित छ भन्न सकिदैन । शोधकार्य निरन्तर रूपमा चलिरहने प्रकृया हो । थप जानकारीहरू प्रकाशन गर्दै र त्रुटि भए सच्चिदै जानुपर्ने मेरो बुझाई छ । शोधकार्य वस्तुपरक हुनुपर्ने कुरा निर्विवाद ।

भक्तपुरमा मेरो कोही नातेदारहरू छैनन् । पूर्वाग्रह राखी कसैको स्तुतिपत्र लेखिएको होइन । रूपान्तरित विहारहरूमा थेरवाद बुद्धधर्मको उत्थानको लागि सबै भिक्षु भिक्षुणीहरू तथा उपासक उपासिकाहरूले गर्नु भएको योगदान अति प्रशंसनीय कार्यहरू हुन् । बुद्धधर्म चीरस्थायी बनाउनका लागि गरेको प्रयास र योगदान सन्हाहनीय हुन्छन् । लटरम्म फलले लादिएको रुखको बयान गर्दा शुरुको विउको महत्वलाई पनि ध्यान नदिई रहन सकिदैन । टिप्पणीकर्तालाई फेरि धन्यवाद दिदै भविष्यमा पनि सल्लाह र सहयोगको लागि अपेक्षा गर्दछु ।

- श्यामलाल चित्रकार

बुद्धिष्ट स्टडिज त्रि.वि.मा एम.ए.

अनिच्चावत संखारा उप्पादवय धम्मिनो
उपज्जित्वा निरुज्झन्ति तेसं वूपसमो सुखो

जन्म :
वि.सं. १९८३ कार्तिक २ गते

दिवंगत :
वि.सं. २०७५ पौष १८ गते

दिवंगत हीरादेवी वज्राचार्य

कोवहाल, ललितपुर

धर्मकीर्ति पत्रिकाका विशेष सदस्य हीरादेवी वज्राचार्य दिवंगत हुनुभयो ।

यस दुःखद् घडीमा वहाँका परिवारले संसारको त्रिलक्षण स्वभावलाई बुझी धैर्य धारण गर्न सक्नु ।

दिवंगत उपासिकाको सुगति कामना गरी पुण्यानुमोदन गर्दछौ ।

धर्मकीर्ति पत्रिका परिवार

धर्मकीर्ति विहार, श्रीघः, नःघः, काठमाडौं

धर्मकीर्ति पत्रिका

प्रधान सम्पादक- संघनायक भन्ते अश्वघोष महास्थविर
प्रति वन्दना

प्रकाशक व विशेष सल्लाहकार- गुरुमां धम्मवती प्रति
वन्दना !

सम्पादक- गुरुमां वीर्यवती प्रति वन्दना ।

व्यवस्थापकपि- चिनीकाजी महर्जन ज्यू

ज्ञानेन्द्र महर्जन ज्यू, ध्रुवरत्न स्थापित ज्यू

इन्द्रमान महर्जन ज्यू आदिप्रति

ज्वजलपा व अभिवादन याना ।

धर्मकीर्ति पत्रिकाया विशेष सदस्यया नातां

छकूचा जानकारी वीत्यना ।

धर्मकीर्ति पत्रिकाया आयु व गुण जायकावी माःथे
च्चं । भीगु बौद्ध धर्म (थेरवाद बुद्ध, धर्म) जाःगु भीगु
नेपाः देशयु भीत मेमेगु पत्रिका ब्वनेबले उलि धर्मरस
जिं मखना । धर्म, ज्ञान, गुण रसं युक्त जूगु थ्व धर्मकीर्ति
पत्रिकाया बयान यानां साध्य मजू । वथें आः वयाः बुद्ध
धर्मया थी थी पत्रिकात पिहां वय् धुंकल । भीगु धर्मकीर्ति
पत्रिका लय्पौ म्हिगःयागु मखु । स्वीखुदं दय् धुंकल । थुगु
पत्रिका थौंतक नं निरन्तर न्ह्यानाच्चंगु दु । जि उपासकं
हे नीन्यादं वर्ष मयाक न्हयवनिसें ब्वनेनंगु थुगु पत्रिका ।
उगु इले छटका वा स्वम्बः ध्यवां ब्वना वयागु थ्व धर्मकीर्ति
पत्रिका थौं वयाः स्वीखुदं वर्ष ल्याः ज्या यात धाःसा थ्व
पत्रिकाया मू पीतका न्येतका थ्यनेगुई ज्वीधुंकल । तर थौं
तक नं भित्का मू जक पुलाः पत्रिका ब्वनाच्चना ।

थुलिमछि ज्ञान गुण धर्म रसं जाःगु थ्व पत्रिकायात
अभ् च्वन्हयाके माःगु ई वय् धुंकल । अथेनं ब्वनीपिसं
वाः मचाः । लच्छिया दुने भीसं तरकारी न्याना हय्वले
तरकारीया हाया मूतकनं मवं थें जिं ताय्काच्चना । पत्रिका

ब्वनीपिन्त नं थथेहे धया वयाच्चना । छाया ब्वने थाकूगु
छिकपिनि थ्व धर्मकीर्ति पत्रिका ? न्हिं भित्का वंगु मेगु
पत्रिका ब्वने थाकू मजू धर्मकीर्ति पत्रिका ब्वने थाकू धकाः
जि उपासकं न्वाय्थें ल्वाय्थे धया वयाच्चना ।

व्यवस्थापकपिसं सिया बिज्याः ज्वी जिगु पाखें
रसिद दुने नां तयाः सहि यानागु आधार कयाः सीका
बिज्याई धयागु मनंतुना । नागबहाःया हेराकाजी सुईकानं
न्हापानिसं थ्वहे, पत्रिका इनाबिया वयाच्चंगु । अथेहे
वय्कल आनन्द भूमी पत्रिका नं इनाबिया वयाच्चंगु
छलपोलपिसं स्यू हे ज्वीमाः ।

जि उपासकं नं हेराकाजी सुईकाःज्यू यात गुहाली
याना वयाच्चनागु ई वय्कः जीवितमान ई भिं न्यादं
न्हयवः निसें हे खः । वय्कलं ग्राहक यानातःपिं ग्राहक
जुया च्वंपिसं हानं पत्रिका ब्वनेगु मन तयाः माग याना
हःगुलिं थ्व धर्मकीर्ति पत्रिका हानं इनावीगु ज्या जुयावल ।
हेराकाजी सुईकाः परलोक जूगु ई भर तक ग्राहक पिनि
पत्रिका ब्वने मखनाः दयाका च्वने माल । आः हानं अनुपमा
गुरुमांया गुहालि कयाः पत्रिका इनेगु ज्या जूवन । वसपोलं
पत्रिका इना बियाः ग्राहकपिं बढे याना बियाच्चन ।

धर्मकीर्ति पत्रिकाया आयु व गुण जायका वीगु
इच्छा जूगु कारण थुगु खँत न्हयव्वयागु खः । थ्व पत्रिकाया
दुने जातक वाखँ, धम्मपद, कविता आदि च्वईपिं च्वमिपिन्त
नं थाय् वीफइगु हेतु दयकावी फय्मा धकाः नं मनं तुना ।
थुलि ज्या जुया धर्मकीर्ति विहारया दुजः पिनि आयु आरोग्य
सुखबलं पूर्ण ज्वीमा ।

साधु ! साधु ! साधु !

– नातीकाजी

उपासक पूचःयल ।

बुद्ध सम्बन्धी केही जानकारीहरू –

- ★ अजातशत्रुले छोरो उदयभद्र जन्मेको बेलामा आफ्नो पिताका गुणहरू महशुश गरेर पश्चाताप गरेका थिए ।
- ★ अजातशत्रुले आफ्नो भाइ (वा दाइ ?) भिक्षु शीलवलाई मार्न हत्याराहरू पठाएका थिए । तर हत्यारुहरू भिक्षु शीलवको उपदेश सुनी सबै भिक्षु बनेका थिए ।
- ★ बुद्ध परिनिर्वाणको ३ वर्ष पछि (ई. पू. ४८० मा) बैशाली गणतन्त्रलाई अजातशत्रुले नष्ट गरेका थिए ।

(साभार- बौद्ध दर्पण)

धम्मपद – सहस्सवग्ग

प्रवक्ता- देवकाजी शाक्य

प्रस्तुती- राज भाई तुलाधर

यो चे वस्ससतं जीवे, कुसीतो हीनवीरियो ।

एकाहं जीवितं सेय्यो, बिरियमारभतो दल्हं ॥

अल्सी वीर्यहीन भएर सय वर्ष बाँच्नेको जीवन भन्दा उत्साही र मेहनती भएर राम्ररी ध्यान भावना गरेर क्लेशलाई नास गर्ने व्यक्तिको एक दिनको जीवन श्रेष्ठ हुन्छ ।

एकजना भिक्षुले भिक्षुजीवनबाट खुशी नभएर आत्महत्या गर्ने विचार गरे । आफ्नो घांटी रेट्नको लागि उसले एउटा छुरा हातमा लिए । तर जब उसले छुरा घांटीमा राख्यो उसको मनमा आफुले जीवनभर पालना गर्दै आएको शुद्ध शीलको वारेमा विचार आयो र उसको पुरा शरीरमा प्रीति र सुखको तरंग उत्पन्न भयो । त्यसपछि उसले आफ्नो मनलाई विपस्सना भावनामा लगाएर अर्हत हुन सफल भयो । यति छिटो समयमा कोही अर्हत हुन सक्छ र भन्ने भिक्षुहरूको जिज्ञासामा भगवानले राम्ररी ठीक तरिकासंग मेहनत गरेको खण्डमा सक्छ भनेर माथिको गाथा व्यक्त गर्नु भयो ।

यो चे वस्ससतं जीवे, अपस्सं उदयव्ययं ।

एकाहं जीवितं सेय्यो, पस्सतो उदयव्ययं ॥

पञ्चस्कन्धको उदयव्ययलाई नहेरिकन (अनुभव नगरिकन) सय वर्ष बाँच्नेको जीवन भन्दा पञ्चस्कन्धको उदयव्ययलाई राम्ररी हेरी अनित्यबोध गर्ने व्यक्तिको एक दिनको जीवन श्रेष्ठ हुन्छ ।

पटाचाराको कथा हामी सबैलाई थाहै छ । एक दिनको अन्तरालमा आफ्ना अति प्रियजनहरू सबैको देहान्त भए पछि अत्यन्त विक्षिप्त भएर भौतारीरहेकी महिला पटाचारा आफ्नो कुनै पूर्व पुण्यको कारणले भगवान् बुद्धको सम्पर्कमा आइन् । भगवानको करुणायुक्त धर्मवाणी सुनेर भिक्षुणी बनीन् । एकदिन पटाचाराले एउटा भाँडोमा पानी लिएर खुट्टा धुन लागिन् । पहिलो चोटी हालेको पानी वगेर

अलिकति टाढा गएर सुक्यो । दोस्रो चोटी हालेको पहिलेको भन्दा अलि टाढा गएर सुक्यो । तेस्रो चोटीको अझ अलि टाढा गयो र त्यो पनि सुक्यो । यो सबै हेर्दा हेर्दै उनको मनमा तीव्र धर्म संवेग उत्पन्न भयो । र पञ्चस्कन्धको अनित्यलाई यथार्थ रूपमा बुझ्न सफल भइन् । भगवानले माथिको गाथा व्यक्त गर्नु भएर पटाचारालाई उपदेश दिनुभयो । उपदेशको अन्तमा तिनीले अर्हत्व प्राप्त गरिन् ।

यो चे वस्ससतं जीवे, अपस्सं, अमतं पदं ।

एकाहं जीवितं सेय्यो, पस्सतो अमतं पदं ॥

अमृत पद (निर्वाण) लाई साक्षात्कार नगरीकन सयवर्ष बाँच्ने मानिसको जीवन भन्दा अमृत पदलाई साक्षात्कार गरेर एक दिन बाँच्नेको जीवन श्रेष्ठ हुन्छ ।

कृषा गौतमीको जीवनी पनि धेरैलाई थाहा भएकै होला । आफ्नो अति प्रिय पुत्रको मृत शरीर बोकेर यसलाई बचाइ देउ भनेर रूदै बिलाप गर्दै यताउटा हिंडिरहेकी कृषा गौतमीलाई भगवान बुद्धले आफ्नो उपाय कोशलद्वारा कटु सत्यलाई सामना गर्न सक्ने बनाउनु भयो । कृषा गौतमीले पञ्चस्कन्धको अनित्यता र निस्सारतालाई बुझिन् । उनी भिक्षुणी भइन् । एक दिन बत्ती बालीरहेको वेला बत्तीबाट ज्वालाहरू उठिरहेको र निभिरहेको देखिन् जसबाट तिनीले सत्व प्राणीहरू पनि यस्तै उत्पन्न र नष्ट हुँदै जाने रहेछ भन्ने कुराको अवबोध गरे । भगवानले तिनीलाई सबै प्राणीको अनित्यतामा ध्यान दिएर निर्वाणलाई साक्षात्कार गर्नको लागि मेहनत गर्न भन्नुभयो र माथिको गाथा व्यक्त गर्नु भयो ।

उपदेशको अन्तमा कृषा गौतमीले अर्हत्व प्राप्त गरिन् ।

यो चे वस्ससतं जीवे, अपस्सं धम्ममुत्तमं ।

एकाहं जीवितं सेय्यो, पस्सतो धम्ममुत्तमं ॥

उत्तम धर्मलाई अवबोध नगरीकन सय वर्ष बाँच्ने मानिसको जीवन भन्दा उत्तम धर्मलाई राम्ररी अवबोध गरेर एक दिन बाँच्नेको जीवन श्रेष्ठ हुन्छ ।

भगवानको समयमा श्रावस्तीका एउटा परिवार

थियो जसमा आमा, बाबु, सातजना छोरा र सातजना छोरी थिए । छोराछोरी सबैको विवाह भयो । कालान्तरमा बाबुचाहीको देहान्त भए पछि, आमाचाहीले सबै धन सम्पति आफ्नो अधिकारमा राखे । छोराछोरीहरू यसबाट प्रसन्न थिएन । उनीहरूले आमालाई फकाएर सम्पति सबै आफुहरूले बाँडेर लिए । पछि कसैले पनि आमालाई

उचित स्याहार सम्भार गरेर राख्न मन पराएन ।

बृद्ध महिलाले चित्त दुःखाएर बुद्धको शरणमा गइ भिक्षुणी बने । बुद्धले भन्नुभयो- “जसले मैले सिकाए अनुसार धर्मको अभ्यास गर्दैन उ सय वर्ष बाँचे पनि उसको जीवन व्यर्थ छ ।” साथै वहाँले माथिको गाथा पनि व्यक्त गर्नु भयो ।

धर्मकीर्ति बौद्ध ज्ञानमाला भजन गतिविधि

१) ने.सं. ११३९ थिंलाथ्व मंगल चौथी

(२०७५ मंसीर २५ गते)

स्थान- तँलाक्षी

नानी छोरी प्रजापतिया बुदिया लसताय् भन्ते गुरूमापिनि पाखें परित्राण पाठ याना विज्याःगु बुखँ प्राप्त जूगु दु । प्राप्त बुखँ अनुसार धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजन प्रस्तुत जूगु थुगु ज्याभवले उपासिका नानीछोरी पाखें भजनयात रू. ५०००/- चन्दा सहयोग बियादीगु खः । अथेहे दातायात ध.की ज्ञानमाला भजनया उपाध्यक्ष पाखें लुमन्ति चिं कथं जप चैत्य लःल्हाना दिल ।

२) ने.सं. ११३९ थिंलाथ्व अष्टमी ।

स्थान- मैत्री बोधिसत्त्व विहार जमः वहाः ।

श्रद्धेय कुसुम गुरूमां पाखें बुद्धपूजा व धर्मदेशना जूगु ज्याभवले धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजन पाखें भजन प्रस्तुत जूगु बुखँ दु । प्राप्त बुखँ अनुसार उपासिका सुवर्ण केशरी चित्रकार पाखें जलपान प्रायोजन यानादिसे भजन यात रू ५०००/- आर्थिक सहयोग स्वरूप चन्दा प्रदान यानादीगु खः दाता उपासिकायात मैत्री बोधिसत्त्व विहार जमः वहाःया थाकुली पाखें मैत्री बोधिसत्त्व प्रतिमा नं लःल्हाना दीगु खः । अथेहे थाकुली भाजु यज्ञमानप्रति वज्राचार्य धर्मोदय सभाया नायो जूगु उपलक्षे हनापौ फ्रेम बियाः हेनेगु ज्या जुलसा जमःवहाःलय् दिपाः हे मकासे लय्छकोः बुद्धपूजा ज्ञानमाला भजन ज्याभवः न्हयाका च्वनाबिज्याःम्ह नायो भाजु श्याम मान वज्राचार्ययात नं हनापौ लः ल्हाःगु बुखँ दु ।

३) ने.सं. ११३२ थिंलाथ्व सप्तमी, गोंगःवुं ।

काजी महर्जनया बुदिया लसताय् गुरूमापिनि पाखें

परित्राण पाठ याकूगु ज्याभवले धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजन खलः पाखें भजन प्रस्तुत जूगु बुखँ दु । बुखँ अनुसार दाता परिवारं भजनयात रू. १०००/- चन्दा बियादीगु खःसा भजन खलःया सचिवं लुमन्ति चिं जप चैत्य बियाः हेनेगु ज्या जुल ।

४) ने.सं. ११३९ थिंलाथ्व अष्टमी (२०७५ पौष १५)

भिक्षुणी धम्मदिन्ना (चमेली गुरूमां) ८० दँ दुगु उपलक्षे वसपोलया किजाभाजु अमृत रत्न शाक्य सपरिवार पाखें आयोजना याःगु महापरित्राण पाठ ज्याभवले भिक्षु महासंघ पाखें पाठ याना विज्याःगु खः । उगु ज्याभवले धर्मकीर्ति बौद्ध ज्ञानमाला भजन प्रस्तुत जूगु खः । दाता परिवार पाखें भजनयात रू. ३०००/- चन्दा सहयोग प्रदान यानादिलसा दाता परिवारयात भजन पाखें लुमन्तिचिं स्वरूप जप चैत्य लःल्हानादीगु खः ।

५) ने.सं. ११३९ पोहेलाथ्व, अष्टमी

कुसुम गुरूमां नं बुद्धपूजा ज्याभवः संचालन यानाबिज्याःगु थुगु ज्याभवले धम्मवती गुरूमां धर्मदेशना याना बिज्यागु खः धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजन पाखें भजन प्रस्तुत जूगु थुगु ज्याभवले स्व. भोजमानपति वज्राचार्यको पूण्य तिथिस काय्पिं यज्ञमानपति, श्याममान व स्व. ज्ञानमान वज्राचार्य परिवारपाखें जलपानया व्यवस्था जूगु जुल ।

दाता परिवारपाखें भजनयात रू. २०००/- चन्दा प्रदान यानाः पुण्य संचय याःगु जुल ।

१११ औं कक्षा

२०७५ मांसिर १५ गते

विषय- दितिय पापणिक सुत्र र समिद्ध सुत्र (अंगुत्तर निकाय)

प्रवचक- मदनरत्न मानन्धर

प्रस्तुती- सुर्यकाजी शाक्य

यसदिन मदनरत्न मानन्धरज्यूले अंगुत्तर निकायको रथकार वर्गको दितिय पापणिक सुत्र र पुद्गल वर्गको समिद्ध सुत्रको व्याख्या गर्नुभयो ।

यस दितिय पापणिक सुत्रमा पसल चलाउने दोकानदारसंग हुनुपर्ने तीनवटा र भिक्षुसंग हुनुपर्ने तीनवटा गुणहरू भगवान् बुद्धले बताउनु भएको छ-
दोकानदारसंग हुनुपर्ने तीनवटा गुणहरू -

१) बुद्धिमान -

दोकानदार आफूले बेच्नुपर्ने सामानको खरिद मूल्य, बिक्री मूल्य र आफूले पाउनुपर्ने लाभ (नाफा) सम्वन्धमा पूर्ण जानकार हुन्छ ।

२) मेहनती -

दोकानदार आफूले किन्ने र बेच्ने सामानको वारेमा राम्ररी जानकारी राखेको हुन्छ ।

३) भरोसायोग्य -

धनी र ऋण दिने साहुहरूले त्यो दोकानदार बुद्धिमान, मेहनती र धन सापट दिंदा व्याज तिर्न सक्ने हुनु भनी विश्वास गरी त्यो दोकानदारलाई ऋण सापट दिन्छ ।

यसरी यी तीन गुण भएको दोकानदार धेरै सम्पत्ति लाभ गरेर विपुलता प्राप्त गर्दछ ।

त्यसरी नै भिक्षुको पनि तीनवटा गुण हुनुपर्दछ, जसले गर्दा भिक्षुले आफ्नो कुसल धर्म अभिवृद्धि र उन्नति गर्न सक्छ ।

भिक्षुसंग हुनुपर्ने तीनवटा गुणहरू -

१) बुद्धिमान -

यहाँ भिक्षुले चतुआर्य सत्यको वारेमा यथार्थ बोध गरेको हुन्छ । दुःख आर्य सत्य, दुःख समुदय सत्य, दुःख निरोध सत्य र दुःख निरोध गामिनी प्रतिपदा सम्वन्धी यथार्थ ज्ञान हुन्छ ।

२) मेहनती -

भिक्षुले अकुसल धर्मलाई हटाउन र कुल धर्म वृद्धि

गर्न प्रयत्नशील, समर्थवान र पराक्रमी भएर मेहनत गरेको हुन्छ ।

३) भरोसा योग्य -

भिक्षुले बहुश्रुत, धर्मधर, विनयधर र मातिकाधर गुरुहरूकहाँ गएर आफूले नजानेको र स्पष्ट नभएको कुरा सोध्ने हुन्छ, जसले गर्दा उक्त भिक्षुले कुसल धर्ममा उन्नती र अभिवृद्धि प्राप्त गर्दछ ।

समिद्ध सुत्र पुद्गल वर्गको पहिलो सुत्र हो । यस सुत्रमा भिक्षु शारीपुत्रले भिक्षु समिद्ध र भिक्षु महाकोट्टितलाई तीन प्रकारका पुद्गल (काय साक्षी, दृष्टि प्राप्त र श्रद्धा विमुक्त) को वारेमा प्रश्न सोध्नु भएको छ -

१) काय साक्षी पुद्गल प्रज्ञा अथवा प्रमुख बनाई आठवटै समापतिलेयुक्त भएर निर्वाण साक्षात्कार गरेको पुद्गल हो ।

२) दृष्टिप्राप्त पुद्गल प्रज्ञा अथवा श्रद्धालाई प्रमुख बनाई आठवटै समापति प्राप्त नगरेको तर निर्वाण साक्षात्कार गरेको पुद्गल हो ।

३) श्रद्धा विमुक्त पुद्गल श्रद्धालाई प्रमुख बनाई आठवटै समापति प्राप्त नगरी क्लेशबाट मुक्त भएको पुद्गल हो । यी तीन प्रकारका पुद्गल मध्ये कुन प्रकारका पुद्गल सबभन्दा राम्रो र श्रेष्ठ छन् भनेर भिक्षु शारीपुत्रले सोध्नु भएको प्रश्नमा -

भिक्षु समिद्धको जवाफ श्रद्धा विमुक्त पुद्गल नै सबभन्दा राम्रो र श्रेष्ठ भएको बताउनु भयो । किन भने भिक्षु समिद्ध श्रद्धा इन्द्रिय बलवान छन् ।

भिक्षु महाकोट्टिकले तीन प्रकारका पुद्गल मध्ये काय साक्षी पुद्गल नै सबभन्दा राम्रो र धेरै श्रेष्ठ भएको जनाउनु भयो किनभने भिक्षु महोकोट्टिकसंग समाधि इन्द्रिय बलवान छ ।

त्यसपछि भिक्षु महाकोट्टिकले सोध्नु भएको प्रश्नमा भिक्षु शारीपुत्रले दृष्टिप्राप्त पुद्गल सबभन्दा राम्रो र श्रेष्ठ भएको जनाउनु भयो, किनभने भिक्षु शारीपुत्र भिक्षु प्रज्ञा इन्द्रिय बलवान छ ।

यस सम्वन्धमा भगवान बुद्धले तीन प्रकारका पुद्गल सबैको लक्ष अरहत्व प्राप्त गर्नुभएको बताउनु भयो । यी तीन मध्ये कुनै पनि पुद्गल अरहत्व भन्दा कम नभएको र यसमा तुलना गर्न हुँदैन भन्नुभयो ।

११२ औं कक्षा

२०७५ माघ १९ गते

विषय- पुगल वगो

गिलान सुत्तं (अंगुत्तर निकाय, तिक निपात)

प्रवचक- मदनरत्न मानन्धर

प्रस्तुती- सुर्यकाजी शाक्य

यसदिन अंगुत्तर निकायको तिक निपात अन्तरगत पुगल वगको गिलान सुत्रको व्याख्या गर्नुभयो । यस सुत्रमा संसारमा भएका तीन प्रकारका रोगीहरूको वर्णनको साथसाथै तीन प्रकारका पुद्गलहरू भएको कुरा भगवान बुद्धले भिक्षुहरूलाई बताउनु भएको छ ।

तीन प्रकारका रोगीहरू -

१) पहिलो रोगी -

कोही रोगीलाई अनुकूल आहार प्राप्त भए पनि वा अनुकूल आहार प्राप्त नभए पनि, अनुकूल औषधि उपचार प्राप्त भए पनि, प्राप्त नभए पनि, अनुकूल सेवन (डाक्टर, नर्स र हेरविचार गर्ने व्यक्ति) प्राप्त भए पनि वा प्राप्त नभए पनि त्यो रोगबाट मुक्त हुँदैन ।

२) दोस्रो रोगी -

कोही रोगीलाई अनुकूल आहार प्राप्त भए पनि वा प्राप्त नभए पनि, अनुकूल औषधि उपचार प्राप्त भए पनि वा प्राप्त नभए पनि, अनुकूल सेवक प्राप्त भए पनि वा प्राप्त नभए पनि त्यो रोगी रोगबाट मुक्त हुन्छ ।

३) तेस्रो रोगी -

कोही रोगीलाई अनुकूल आहार प्राप्त भएपछि मात्र प्राप्त नभएर होइन, अनुकूल औषधि उपचार प्राप्त भएर मात्र, प्राप्त नभएर होइन, अनुकूल सेवक प्राप्त भएर मात्र प्राप्त नभएर होइन, त्यो रोगी रोगबाट मुक्त हुन्छ ।

तीन प्रकारका रोगीहरूको वर्णन गरीसकेपछि भगवान् बुद्धले ती रोगीहरू जस्तै तीन प्रकारका व्यक्तिहरू विद्यमान भएको बताउनु भयो ।

तीन प्रकारका व्यक्तिहरू -

१) पहिलो व्यक्तिहरू -

कोही व्यक्तिले तथागतको दर्शन प्राप्त गरेको होस् वा दर्शन प्राप्त नगरेको होस्, तथागतले दिनुभएको उपदेश सुनेको होस् वा नसुनेको होस्, त्यो व्यक्तिले कुसल धर्म मध्ये (आर्य अष्टाङ्गिक) मार्ग प्राप्त गर्न सक्दैन ।

२) दोस्रो व्यक्ति -

कोही व्यक्तिले तथागतको दर्शन प्राप्त गरेको भए पनि, दर्शन प्राप्त नगरे पनि, तथागतको उपदेश सुनेको भए पनि नसुने पनि, त्यो व्यक्तिले कुसल धर्म मध्ये (आर्य अष्टाङ्गिक) मार्ग प्राप्त गर्दछ ।

३) तेस्रो व्यक्ति -

कोही व्यक्तिले तथागतको दर्शन प्राप्त गरेको भए मात्र, दर्शन प्राप्त नभएमा होइन, तथागतको उपदेश सुनेको भएमा मात्र, उपदेश नसुनेको अवस्थामा होइन, त्यो व्यक्तिले कुसल धर्म मध्ये (आर्य अष्टाङ्गिक) मार्ग प्राप्त गर्न सक्छ ।

भगवानले तेस्रो प्रकारको रोगीको लागि आवश्यक आहार, औषधि र सेवकको व्यवस्थाका लागि अनुमति दिनुको साथै अरु रोगीहरूको पनि सेवा गर्नुपर्ने बताउनु भएको हो ।

त्यस्तै तेस्रो प्रकारका रोगी जस्तै तेस्रो प्रकारका व्यक्तिहरूको लागि धर्म देशनाको अनुमति दिनुका साथै अरु व्यक्तिहरूलाई पनि उपदेश दिनुपर्ने बताउनु भएको हो ।

लिच्छवीहरूलाई गणराज्य सुरक्षा

(७) लिच्छवीहरू ! जबसम्म वज्जीहरूले सन्तजन, अरहन्त आदिका लागि सुरक्षा व्यवस्था मिलाउन सक्नेछ, तबसम्म तिनीहरू विजयी बन्न सक्नेछन् ।

जुन देशमा सन्तजनहरूको आदर गर्नुको बदला उनीहरूप्रति हात उठाइन्छ, उनीहरूलाई सुखशान्ति पूर्वक रहने व्यवस्था मिलाइँदैन, त्यस देशमा बाहिरबाट सन्तजन र अरहन्तहरू आउन बन्द गरिन्छ र उक्त देशमा रहेका सन्तजन र अरहन्तहरू पनि देश त्यागी बाहिर गइदिन्छ । यसको कारणले जनता सत्य धर्मको उपदेश सुन्न बन्तित हुनेछन् । अनि त्यस देश सदाचार विहिन बन्नेछ ।

भगवान् बुद्धले वज्जी गणराज्य सुरक्षा र हित गर्नका लागि यी सप्ताङ्गिक उपदेश दिनुहुँदै भन्नुभयो-

“वज्जीगण ! जबसम्म यी नियमहरू पालना हुनेछ, तबसम्म तिमीहरू विजयी रहनेछौं ।”

यी सबै उपदेशहरू पालना गरी वज्जी गणराज्य लामो समयवाधि सम्म विजयी नै रहे ।

प्रतित्य समुत्पाद

सम्पादक/अनुवादक- भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर

जान्दैन सही रूपले-हेरेर मिथ्या रूपले,
अविद्याको कारणले-सुख हुन्छ ठानी,
आशा राख्दै व्यवस्था गर्छ त्रिविकर्मको,
विज्ञान जोडी-नाम रूप टाँसी, षडायतन छ अनि छ स्पर्श,
वेदनाको कारण छ तृष्णा, उत्पन्न हुन्छ उपादान फेरी,

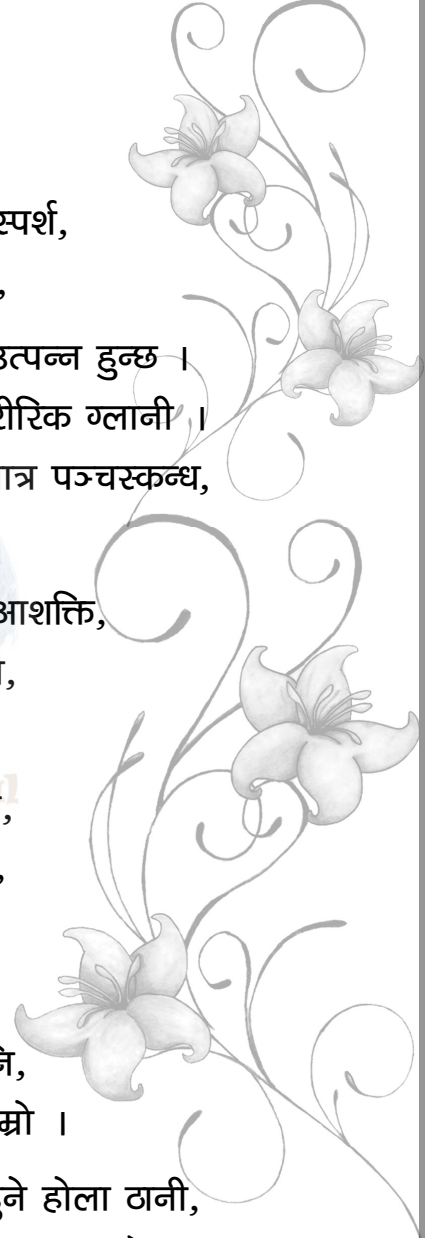
उत्पतिकारण कर्म पोखेर, राम्रो नराम्रो भव उत्पन्न हुन्छ ।
जरा, मरण र शोक संताप, बिलाप अनि शारीरिक ग्लानी ।
मानसिक पीडा परिदाह जम्मै यी हुन् सबै मात्र पञ्चस्कन्ध,

गर्नाले अनुभव हुन्छ स्नेह शक्ति बाट,
के गरेमा सुख हुन्छ ठानी, जगाई दिन चस्पी बढाई आशक्ति,
गर्छ कर्म जे पायो त्यही, अनि हुन्छ फेरी अर्को जन्म,
जसलाई भन्छ जाति भयो भनी ।

नगई सही, रूपले, जानी देखी मिथ्या रूपले,
सम्भन्छ सब नै राम्रो, छेपेर अविद्या मोहले,

कर्म चित्त काय वाक, चिन्तन क्रिया वचनले
हुन्छ फेरी सन्धि सजीव विज्ञान त्यही जोड्नुले,
विज्ञान बीज शुरु भएमा, संकल्प हुन्छ नाम रूप पनि,
प्रकट हुन्छ आयतन स्पर्श, गर्छ नै अनुभव राम्रो नराम्रो ।

अनुभवले गर्दा टाँसीने तृष्णा के गर्दा भलो हुने होला ठानी,
एक्कासी कामले आशक्ति द्वारा, पुनर्भव जाति उत्पन्न नै हुन्छ,
पुनर्भव जाति भइ दिएपछि, जरा मरण शोक अनि बिलाप,
दुःख दौर्मनस्य परिदाह तीब्र सम्पूर्ण दुःख नै यसरी हुन्छ ।

एकदिने बौद्ध जागरण शिविर सम्पन्न

२०७५ मंसिर २९ गते, शनिवार ।

स्थान- स्वयम्भू चैत्य बुद्ध महाविहार ।

युवक बौद्ध मण्डलको आयोजनामा १ दिने बौद्ध जागरण शिविर सम्पन्न गरेको समाचार प्राप्त भएको छ । प्राप्त समाचार अनुसार उक्त शिविरमा उर्लावारीका शाक्य, तामाङ्ग, मगर गरी विभिन्न जातजातीका ६५ जना व्यक्तिले भाग लिनुभएका थिए । स्वयम्भू चैत्य बुद्ध-महाविहारका अध्यक्ष गोवर्द्धन शाक्यले स्वागत गर्नुभएको उक्त कार्यक्रम शिविरमा प्रशिक्षक भिक्षु विमलोले उद्घाटन गर्नुभएको थियो ।

कार्यक्रममा उक्त महाविहारका युवा सदस्यहरूले र युवक बौद्ध मण्डल साँस्कृतिक उपसमितिको तर्फबाट ज्ञानमाला भजन प्रस्तुत गरिएको थियो । भिक्षु विमलोबाट पञ्चशील प्रार्थना गराई प्रारम्भ गर्नुभएको उक्त कार्यक्रममा भिक्षु विमलोले शील र चतुर्आर्य सत्य, विषयमा प्रशिक्षण दिनुभएको थियो । त्यसपछि प्रशिक्षण भक्त शाक्यले गृही विनय विषयमा प्रशिक्षण दिनु भएको थियो । उक्त कक्षा पछि भिक्षु विमलोले मंगल सूत्र विषयमा कक्षा संचालन गर्नुहुँदै ३८ वटा मंगल विषयमा प्रशिक्षण दिनुभएको थियो ।

प्रशिक्षण पश्चात् एकजना पुरुष प्रशिक्षार्थी र एकजना महिला प्रशिक्षार्थीले आआफ्नो अनुभव प्रस्तुत गर्नु भएको थियो । सो पश्चात् भिक्षु विमलोले प्रशिक्षार्थीहरूलाई प्रमाण पत्र प्रदान गर्नुभएको थियो ।

सुरेन्द्रराज शाक्य र नन्दरत्न शाक्यले संचालन गर्नुभएको उक्त कार्यक्रमको अन्त्यमा शिविर संयोजक एवं निवर्तमान अध्यक्ष राजेश शाक्यले धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभई पुण्यानुमोदन गरी कार्यक्रम समापन गरिएको थियो ।

स्मरणिय छ विहारको धम्महलमा कार्पेट ओछ्याउनको लागि युवक बौद्ध मण्डलको तर्फबाट रु. ५०००/- र उपासक कपिल शाक्यको तर्फबाट रु. ५०००/- चन्दा सहयोग प्रदान गरिएको थियो ।

चित्तावती गुरूमांको ३० वर्षिय प्रव्रजित दिन

२०७५ पौष २८ गते, शनिवार

स्थान- कमल विनायक भक्तपुर ।

चित्तावती गुरूमां प्रव्रजित हुनुभएको ३० वर्ष भएको उपलक्ष्यमा बुद्धपूजा र परित्राण पाठ गरी पुण्य संचय गरिएको समाचार छ । प्राप्त समाचार अनुसार भिक्षु महासंघलाई अष्ट परिकार दान गरी भिक्षु, भिक्षुणी संघलाई भोजन दान एवं दान प्रदान गरिएको उक्त कार्यक्रममा भिक्षु बोधिसेन महास्थविरले पञ्चशील प्रार्थना गराउनु भएको थियो भने भिक्षु पञ्जारत्नले धर्मदेशना गर्नुभएको थियो ।

नेपाल मजदूर किसान पार्टीका केन्द्रिय अध्यक्ष नारायण मान बिजुक्छेको उपस्थितिमा संचालित उक्त कार्यक्रममा कमलविनायक भजन मण्डलबाट ज्ञानमाला भजन प्रस्तुत गरिएको थियो ।

भोजन कार्यक्रम पश्चात् चित्तावती गुरूमांलाई विभिन्न संघ संस्थाहरूबाट बुद्ध शासन उन्नति कार्यमा अभ्क वढि टेवा पुऱ्याउन सकुन् भनी कामना गर्दै दान प्रदान गरिएको थियो । ❀

लू निभाःया न्हूगुजः थें

प्रेम लक्ष्मी तुलाधर, इत

लू निभाः या न्हूगुजः थें
बुद्धयाः लुमुगु जलय् च्वनेनु
बुद्धया लिक्वय् च्वनाः
वसपोलया ज्ञान थुइकेनु

निभाः

अमृत रूपी प्रज्ञाया धारां
राग, द्वेष, क्लेश, मोह छ्वयकेनु
अज्ञानतां जाःगु थ्व देह
बुद्ध वाणीं यचुइकेनु ।

लू निभाः

शील, समाधि, प्रज्ञायात ज्वनाः
अष्टाङ्गिक मार्गय् पलाः न्हयाकेनु
बुद्धया शिक्षा मने तयाः स्वीच्यागू मंगल पुवंकेनु
बुद्ध धर्मया सार निर्वाणया त्वाथः गय्नु ।

लू निभाः या

जापान्य विश्व बौद्ध भातृत्व सम्मेलन

२९ क्वःगु विश्व बौद्ध भातृत्व संघ WFB, २० क्वःगु विश्व बौद्ध युवा भातृत्व संघ WFBY ११ औं विश्व बौद्ध विश्वविद्यालय WBU या सम्मेलन वंगु कार्तिक १९ गते निसैं २३ गते तक जापानया नारिता शहरय् सम्पन्न जूगु समाचार दु ।

प्राप्त समाचार अनुसार उगु सम्मेलनय् विश्वया ३७ देय्या १३५ गू बौद्ध संघसंस्थाया प्रतिनिधि पिनगु सहभागीता दुगु खः । उगु सम्मेलनय् नेपाः पाखें WFBY भाजु पद्मज्योति उपाध्यक्ष व रत्नमान शाक्य वातावरण्य को-चेयर मनोनित जुयादीगु दुसा WFBY य् अरणीतारा वज्राचार्य उपाध्यक्ष व समन शाक्य सह-महासचिवय्

निर्वाचित जुया दिगु दु ।

सन् १९५० मे २५ तारिखय् कोलोम्बो व श्री लंकाय् विश्वन्यंकया बौद्ध समूह दथुई आपसी सहयोग, सद्भाव तथाः छधिछप्पें जुयाः विश्वन्यंकं शान्ति दयेमाः धइगु आज्जु ज्वनाः थुगु संस्था नीस्वने ज्या जूगु खः । निर्दया छक्कः थुकथंया सम्मेलन जुइगुलिई नेपाल नं WFB या प्यक्वःगु व भिंप्यक्वःगु ऐतिहासिक सम्मेलन आयोजना याये धुंकुगु दु ।

व्वति कापिं सकल प्रतिनिधिपिंस याकोहामा शहरय् सिहोजिजि देगलय् विश्वया शान्ति कामना यासैं सम्मेलन क्वचाय्कूगु खः । ❀

वृहत धर्मदेशना

२०७५ माघ १९ गते
DAV School, Jawalakhel

यसदिन धर्मोदय सभा, धर्मकीर्ति विहार र युवक बौद्ध मण्डलको संयुक्त आयोजनामा आयोजित एक कार्यक्रममा कम्मद्वानाचार्य ध्यानगुरु श्रद्धेय भिक्षु प्रज्ञाश्री महास्थविरबाट “विश्व शान्ति मैत्रीयुक्त वातावरणको लागि विपश्यना ध्यानको महत्व” विषयमा वृहत धर्मदेशना सम्पन्न भएको समाचार प्राप्त भएको छ । प्राप्त समाचार अनुसार उक्त कार्यक्रममा श्रद्धेय भन्तेले जीवनको मानसिक दुःख र दुःखको कारणलाई बुझेर दुःख निवारणार्थ विपश्यना ध्यान अभ्यास गर्नुपर्ने विषयमा जोड दिनुहुँदै विपश्यना ध्यान कुनै कर्मकाण्ड नभई आफूले आफैलाई

बुझ्ने विधि हो, यसबाट मनको विकारलाई निष्प्रभावित गर्दै शान्ति र सुखको अनुभूत गर्न सकिने विषयमा प्रकाश पार्नुभएको थियो ।

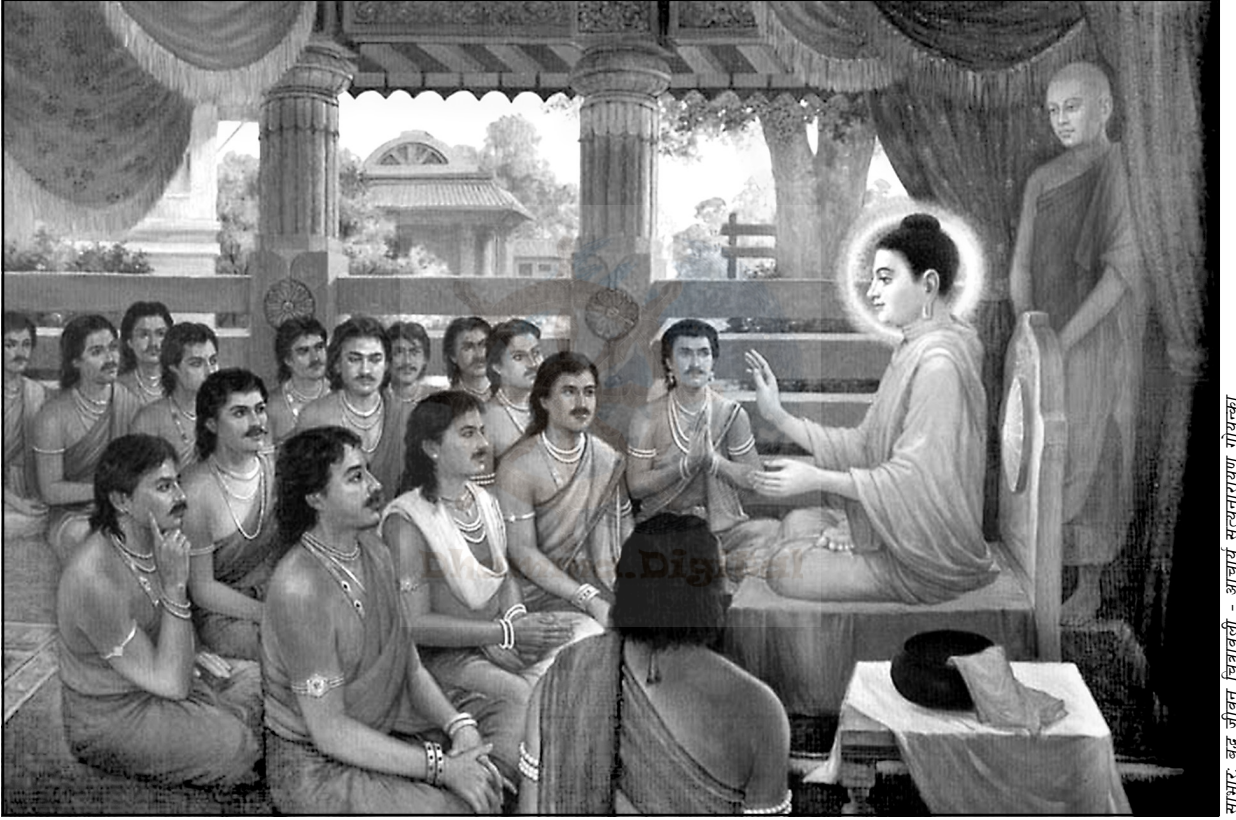
सो अवसरमा युवक बौद्ध मण्डलको तर्फबाट अरणीतारा ब्रज्जाचार्य, धर्मकीर्ति विहारकोतर्फबाट रीना तुलाधर लगायत धर्मोदय सभाका तर्फबाट अशोकनन्दले आ-आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गर्नुभएका थिए ।

कार्यक्रममा धर्मदेशना गर्नुहुने श्रद्धेय प्रज्ञाश्री भन्ते, बुद्ध हल प्रायोजक DAV School, Jawalakhel लाई आयोजकहरूको तर्फबाट मैत्री चिन्ह हस्तान्तरण गरिएको थियो ।

THE DHARMAKIRTI

A BUDDHIST MONTHLY

साम्भारः बुद्ध जीवन् विद्यावली - आचार्य सत्यनारायण गोयन्का

बैशालीका लिच्छवीहरूलाई गणराज्य सुरक्षा गर्ने विषयमा उपदेश दिनुहुँदै भगवान बुद्ध

वर्ष-३६; अङ्क-११

बु.सं. २५६२, सि पुन्हि

लिच्छवीहरूलाई गणराज्य सुरक्षा गर्ने उपदेश

लेखक- कल्याण मित्र सत्यनारायण गोयन्का

अनुवाद- वीर्यवती

एकपटक भगवान् बुद्ध वैशाली आउनु भई त्यहाँको सारंदद चैत्यमा रहनु भयो । त्यसवेला धेरैजना लिच्छवीहरू भगवान् बुद्ध दर्शन गर्न आए । भगवान् बुद्धलाई अभिवादन गरी उनीहरू एक ठाउँमा बसे । त्यसवेला वैशाली गणराज्यको सफलता र उन्नति देखी वरपरका अन्य राज्यहरूलाई धेरै इर्ष्या भइरहेको थियो । यही कारणले गर्दा वैशालीमा आक्रमण हुनसक्ने खतरा बढ्दै गरेको थियो । भगवान् बुद्ध स्वयं शाक्य गणराज्यमा जन्मनुभई त्यहीं हुर्कनु भएको थियो । शाक्य गणराज्य कौशल राज्यको अधीनमा रहेको पीडालाई पनि राम्ररी जान्नु हुन्थ्यो । उहाँले पराधीनतालाई दुःखदायी अवस्था मान्नुहुन्थ्यो । त्यसैले उहाँले वज्जी गणराज्यको स्वतन्त्रता र सुरक्षाको लागि लिच्छवीहरूलाई यी व्यवहारिक उपदेश दिनु भएको थियो—

(१) लिच्छवीहरू जबसम्म वज्जीहरू विच एक आपसमा एकता कायम गरी बार-बार एकसाथ रहने गर्छन्, तब सम्म तिमीहरू अजेय (विजयी) हुनेछौ ।

वज्जी गणराज्यका सांसदहरू संसद भवनमा बार बार एकसाथ रही देशको सुरक्षा विषयमा विचार विमर्श गर्दै रहनु । जब सांसदहरू यसरी सजग रहन्छन्, तब देशमा भएको आक्रमणको खबर सुन्ने बित्तिकै उनीहरूले सामूहिक रूपले उक्त आक्रमणको सामना गर्नका लागि तत्काल आफ्ना सैन्यबल पठाई शत्रु मर्दन गर्नेछन् ।

(२) लिच्छवीहरू ! जबसम्म वज्जीहरू एकमत भएर रहन सक्छन्, एकमत भएर उठ्न सक्छन्, र एकमत भएर गर्नुपर्ने कार्यहरू सम्पन्न गर्छन्, तबसम्म उनीहरू विजयी हुन्छन् ।

कुनै संकटको घडीमा जब आह्वानको भेरी बजाइन्छ, तब हरेक सांसद तुरुन्त संसद भवनमा हाजिर हुनै पर्नेछ । त्यहाँ पुगी सबैले सर्वसम्मति लिए निर्णय गर्नुपर्नेछ । एक आपसमा फूट हुने बित्तिकै दुश्मनहरूसंग सामना गर्न कठिन हुनेछ ।

(३) लिच्छवीहरू ! जबसम्म वज्जीहरू आफ्नो

परम्परागत राज्य विधान र न्यासंहितालाई अतिक्रमण गर्दैनन् तबसम्म उनीहरू विजयी नै हुनेछन् ।

न्याय संहितालाई कति पनि उल्लंघन नगरी शासन चलाउन सकियो भने प्रजाहरू (जनताहरू) प्रसन्न रहनेछन् । देश सुरक्षामा सहर्ष भागीदार बन्नेछन् । त्यसैले संविधानलाई अक्षुण्ण राख्न अत्यावश्यक छ ।

(४) लिच्छवीहरू ! जबसम्म वज्जीहरूले बयोबृद्धहरूलाई आदर-सत्कार, सम्मान-पूजन र गौरव प्रदान गर्छन्, उनीहरूको भनाई एवं इच्छालाई ध्यान दिइन्छ, कदर गरिन्छ, तबसम्म उनीहरू विजयी बन्नेछन् ।

जबसम्म देशका अनुभवी वृद्ध, बयो वृद्ध, अवकाश प्राप्त सांसदहरूको मान-सम्मान गर्ने कार्य कायम रहनेछ, तबसम्म सुरक्षा सम्बन्धि उनीहरूको लामो एवं ठोस अनुभवको लाभ प्राप्त भइरहने हुन्छ ।

(५) लिच्छवीहरू ! जबसम्म वज्जीहरूले जनताका बुहारी र छोरीहरूको उचित संरक्षण गर्दछ, कसैको अपहरण गर्दैनन्, तब सम्म उनीहरू विजयी रहन्छन् ।

सत्ताको मोह ज्यादै प्रबल हुन्छन् । कोही सांसदले मदमत्त भई अर्काका बुहारी र छोरीहरू प्रति अत्याचार गर्नु हुन्न । सांसदहरू दुराचार कार्यबाट टाढा रहनु पर्दछ । यस्तो हुन सकेमा देशको सुरक्षा खतरामा पर्नेछैन ।

(६) लिच्छवीहरू ! जबसम्म वज्जीहरू राजनगरी भित्र र बाहिर स्थापित चैत्यहरू र देवस्थानहरू प्रति मान-सम्मान कायम राख्छन् । राज्यको तर्फबाट ती चैत्य र देवस्थानहरूका लागि आर्थिक अनुदान प्रदान गरिरहन्छ, यस कार्यलाई निरन्तर कायम राख्छन्, तबसम्म उनीहरू विजयी बन्नेछन् ।

आजभोली जस्तै त्यसवेला पनि देशमा अनेक सम्प्रदायहरू थिए । उनीहरूका आ-आफ्नो चैत्य चबूतरहरू थिए । देवस्थानहरू थिए । राज्यले यी सबै सम्प्रदायहरूलाई प्रसन्न राख्न सक्नुपर्दछ । सन्तुष्ट पार्न सक्नुपर्दछ । दुर्व्यवहार गरी उनीहरूलाई देशद्रोही बनाउन हुँदैन ।

(क्रमशः २३ पेजमा)